

**2023 METŲ JAUNIMO PROBLEMATIKOS TYRIMO
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS**

2024

Dr. Jolita Buzaitytė Kašalynienė

Dr. Eugenijus Dunajevs

Jaunimo reikalų agentūros užsakymu

TURINYS

ĮVADAS.....	3
STUDIJŲ PASIRINKIMAS IR PLANAI.....	4
DARBAS.....	7
NEDARBAS IR JO PRIEŽASTYS.....	10
DRAUGAI IR SANTYKIŲ KOKYBĖ.....	112
LAISVALAIKIS.....	17
GYVENIMO SĄLYGOS.....	19
DALYVAVIMAS.....	22
ĮPROČIAI IR GYVENIMO BŪDAS.....	28
PSICHOLOGINĖ IR FIZINĖ SAVIJAUTA.....	34

IVADAS

Jaunimo problematikos tyrimo tikslas - tirti jaunimo padėtį Lietuvoje, stebėti jaunimo situacijos pokyčius, analizuoti jų priežastis bei išskirti problematiškiausias jaunimo politikos sritis. Nacionalinis jaunimo (14-29 metų) problematikos tyrimas buvo vykdomas tris kartus (trys bangos) 2010-2011, 2020 ir 2023 metais pagal tą pačią Metodiką, reikalingą jaunimo problematikos tyrimams savivaldybėse atlikti (2010)¹ (toliau – Metodika).

Metodikoje aprašytą kiekybinę apklausos instrumentą – klausimyną sudarė 101 rodiklis, dauguma rodiklių buvo suminiai, t. y. matuojami 5-8 indikatoriais. 2020 m. klausimynas buvo sutrumpintas nuo 15 struktūrinių dalių iki 10, nuo 101 iki 84 rodiklių. Peržiūrėtą klausimyną sudarė 10 klausimų blokų iš šių sričių: mokyklos (2-8) ir studijų (9-11), darbo (12-26), laisvalaikio (27-28), draugų (29-34), gyvenimo sąlygų (35-44), dalyvavimo (45-57), įpročių (58-66), psichologinės ir fizinės savijautos (67-74), demografinių (1 ir 75-84) rodiklių. 2020 ir 2023 m. jaunimo problematikos tyrimų ataskaitose² aptarti tik pakartotinai matuoti ir naujai įtraukti rodikliai. Visi šiame dokumente minimi suminiai rodikliai, juos sudarantys kintamieji, kintamųjų matavimo skalės ir rodiklių reikšmės yra aprašyti Metodikoje.

Vykdamas jaunimo problematikos tyrimus buvo taikytos reprezentatyvios atrankos. 2010-2011 m. apklausoje dalyvavo 23 805 jaunuolių iš 60 savivaldybių, apklausas vykdė Metodikos rengėjų grupė ir savivaldybių jaunimo pajėgos. Atrankos reprezentatyvumas užtikrintas pagal savivaldybės, lyties, amžiaus grupių (14-19, 20-24 ir 25-29 metų), gyvenamosios vietos (miesto / kaimo) parametrus. 2020 m. rugsėjo – lapkričio mėn., buvo apklausta 1 552 jaunuoliai, apklausą vykdė UAB „Jarinta“. 2023 m. spalio – gruodžio mėn. apklausta 1589 jaunuoliai, apklausą vykdė MB „Darjama“. 2020 ir 2023 m. tyrimų imties reprezentatyvumas buvo kontroliuojamas pagal 4 parametrus: lyties, amžiaus grupių (14-19, 20-24 ir 25-29 metų), gyvenamosios vietos (miesto / kaimo), savivaldybių grupių: trys savivaldybių grupės pagal miesto gyventojų dalį tarp visų savivaldybės gyventojų (25 savivaldybės iš 10 apskričių teritorijų). Taikyta daugiapakopė stratifikuota maršrutinė atranka: pirmoje pakopoje atrinktos savivaldybės, antroje pakopoje - maršrutinė atranka pagal miestams ir kaimams skirtus maršrutus.

Paveiksluose grafikai vaizduoja atitinkamo kintamojo reikšmių pasiskirstymą atitinkamoje jaunimo grupėje skaičiais siekiant atskleisti ne tik reikšmių pasiskirstymo skirtumus atitinkamoje jaunimo grupėje, bet ir tarpusavyje palyginti skirtingas jaunimo grupes pagal atsakymų skaičių.

Sąryšiams tarp kintamųjų įvertinti, buvo skaičiuotas neparametrinis Spearman koreliacijos koeficientas, kurio reikšmių intervalas yra nuo -1 iki +1. Koreliacijos koeficiento reikšmė nuo 0 iki $\pm 0,15$ rodo, kad tarp kintamųjų tiesinio sąryšio (koreliacijos) nėra, nuo $\pm 0,15$ iki $\pm 0,3$ koreliacija yra silpna, nuo $\pm 0,3$ iki $\pm 0,5$ vidutinė ir nuo $\pm 0,5$ stipri. Analizėje aptariami tiek tie sąryšiai tarp kintamųjų, kurių koreliacijos koeficiento reikšmė yra ne mažesnė nei $\pm 0,3$. Koreliacijos koeficiento statistinio reikšmingumui įvertinti buvo naudotas 95 % reikšmingumo lygmuo.

Šias 2023 metų jaunimo problematikos tyrimo išvados ir rekomendacijas sudaro 9 skyriai: studijų pasirinkimas ir planai, darbas, nedarbas ir jos priežastys, draugai ir santykių kokybė, laisvalaikis, gyvenimo sąlygos, dalyvavimas, įpročiai ir gyvenimo būdas, psichologinė ir fizinė savijauta. Kiekviename skyriuje aptariami temai reikšmingi rodikliai, sąsajos su kitais rodikliais, išvados ir rekomendacijos pateikiamos kiekvieno skyriaus pabaigoje.

¹ Buzaitytė-Kašalynienė J., Dvarionas, D., Jonutytė, I., Kazlauskienė, A., Merfeldaitė, O., Tamulevičiūtė, A., (2010) Metodika, reikalinga jaunimo problematikos tyrimams savivaldybėse atlikti. Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos https://jra.lt/uploads/metodika_reikalinga_jaunimo_prob-1.pdf

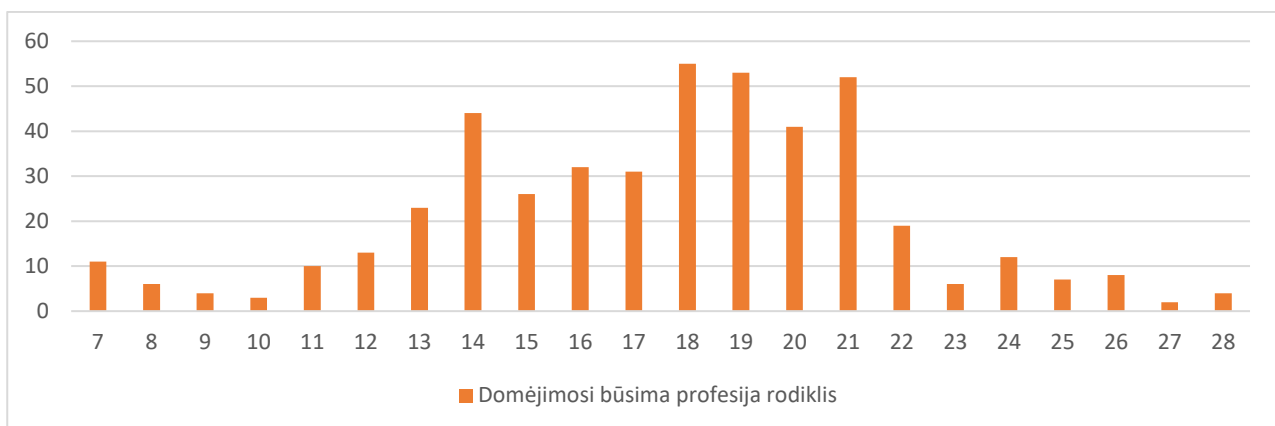
² 2020 m. ataskaita: https://jra.lt/uploads/tyrimo-ataskaita_viesinama.pdf; 2023 m. ataskaita: https://jra.lt/uploads/2023-m-jaunimo-problematikos-tyrimo-ataskaita_viesinama-27.pdf

STUDIJŲ PASIRINKIMAS IR PLANAI

Studijų metų įgytos kompetencijos ir jas įtvirtinantis diplomas suteikia pagrindą būsimai karjerai ir užtikrina bilietą įsitraukiant į darbo rinką. Individualiai daromas studijų pasirinkimas yra reikšmingas tiek studijas besirenkančiam asmeniui, tiek bendrai visuomenei ir darbo rinkai. Iš studijas besirenkančio perspektyvos yra svarbu, kad jo pasirinkimas atitiktų asmeninius polinkius ir gabumus, o iš darbo rinkos perspektyvos yra svarbu, kad pasirinkimas numatytų ir atitiktų būsimus darbo rinkos poreikius. Šis rimtas ir atsakingas sprendimas pagal Lietuvoje galiojančius įstatymus ir poįstatyminius aktus yra patikėtas labai jauniems. Devintų metų mokykloje pabaigoje ir / ar dešimtų pradžioje mokiniai sprendžia, kokius dalykus, kokių lygiu mokysis ir kokius egzaminus laikys, vadinasi, 15-16 metų jaunuoliai turi apsispręsti gamtos, socialinių ar humanitarinių studijų srityje turi gebėjimų, ir kurią sritį studijuos. Čia yra labai svarbu, kad jaunimas kuo anksčiau pradėtų domėtis savo gabumais, pomėgiais, o taip būsimomis studijomis bei sąmoningai jas rinktis.

Mokinių domėjimasis būsima profesija

Siekiant išsiaiškinti, kiek mokiniai domisi būsima profesija, buvo skaičiuojamas *domėjimosi būsima profesija rodiklis*, kuris apima 7 kintamuosius. Rodiklio reikšmių pasiskirstymas yra vaizduojamas 1 paveiksle.

1 pav. Mokinių domėjimosi būsima profesija rodiklis, n=462

Žvelgdami į 1 paveikslą matome, kad *domėjimosi būsima profesija rodiklio* reikšmių pasiskirstymas daugiau mažiau atitinka normalųjį pasiskirstymą. Remiantis tuo, galime teigti, kad didžioji dalis mokinių kažkiek domisi būsima profesija, ir tų, kurie labai domėtusi ar visai nesidomėtų, yra santykinai mažai. Esamą rodiklio pasiskirstymą yra prasminga lyginti su ankstesnių metų rezultatais, nes tai rodytų atitinkamą mokinių domėjimosi būsima profesija tendenciją. Mokinių domėjimasis būsima profesija šiek tiek mažėja, stipriai besidominčių būsima profesija dalis 2020 m. lyginant su 2010-2011 m. matavimu krito 13 proc. ir išliko panaši 2023 m. O mažai besidominčių būsima profesija dalis nuosekliai didėjo lyginant visų trijų matavimų duomenis, 2020 m. padidėjo 3 proc., o 2023 m – 4,2 proc.

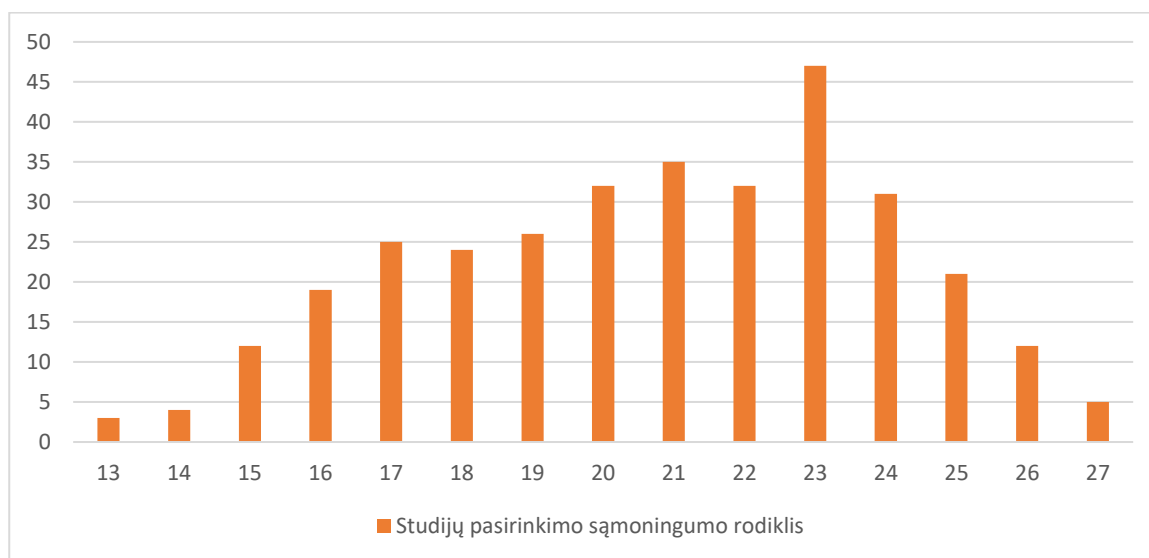
Domėjimasis būsima profesija išreiškia jaunimo racionalų, konstruktyvų požiūrį į savo ateitį. 2020 m. duomenų analizė parodė, kad labiau būsima profesija besidomintys mokiniai pasižymi didesniu žmogiškojo kapitalo kiekiu (dažniau skaito knygas, eina į teatrą, skiria laiką hobiui, yra pažangesni), tačiau turi mažiau socialinio kapitalo (mažiau laiko praleidžia su draugais, gauna palaikymo iš draugų, yra pilietiškai aktyvūs). Galima daryti išvadą, kad socialinis kapitalas riboja domėjimąsi būsima profesija, tuo tarpu žmogiškasis kapitalas veikia priešingai.

2020 m. tyrimo metu identifikuoti domėjimosi būsima profesija veiksniai iš dalies atspindi ir 2023 m. tyrime – tie mokiniai, kurie labiau domisi būsima profesija, turi daugiau žmogiškojo kapitalo, tačiau mažiau socialinio kapitalo – mažiau dalyvauja pilietinėse veiklose, rečiau yra asociacijų nariai. Svarbu pažymėti, kad lyginant 2020 m. ir 2023 m. duomenis, 2023 m. matavime draugų, kaip socialinio kapitalo sudedamosios dalies, vaidmuo yra neutralus domėjimosi būsima profesija atžvilgiu.

Studentų studijų pasirinkimo sąmoningumas

Studijų pasirinkimo sąmoningumas arba studijavimas studijų programoje, kuri labiausiai atitinka asmens interesus, yra svarbus veiksnys kalbant apie asmens motyvaciją studijoms, o taip pat valstybės išteklių skirtingoms studijų kryptims ir programoms paskirstymo efektyvumą.

Siekiant įvertinti, kiek studentai studijas rinkosi sąmoningai arba kiek studijuojama studijų programa atitinka asmens interesus, buvo skaičiuojamas *studijų pasirinkimo sąmoningumo rodiklis*, kuris apėmė 8 kintamuosius apie tai, kiek jis / ji domėjosi būsima studijų programa. Rodiklio reikšmių pasiskirstymas yra vaizduojamas 2 paveiksle.

2 pav. Studentų studijų pasirinkimo sąmoningumo rodiklis, n=333

Studijų pasirinkimo sąmoningumo rodiklio reikšmių pasiskirstymas atitinka normalųjį pasiskirstymą – didžioji dalis studentų studijuoja studijų programas, kurias pasirinko sąmoningai ir jos iš dalies atitinka jų interesus.

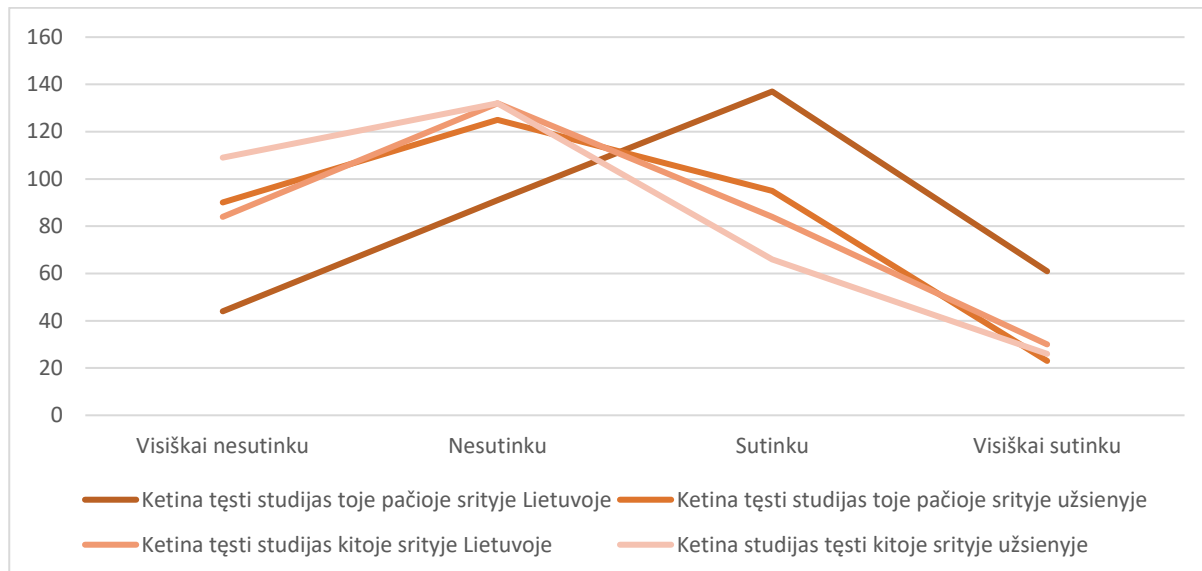
2020 m. analizuojant, kokie veiksniai gali sąlygoti studijų pasirinkimo sąmoningumą, buvo nustatyta, kad egzistuoja ryšys tarp studijų pasirinkimo sąmoningumo ir dalyvavimo jaunimo organizacijų (studentų atstovybių) veiklose, kuris iš dalies rodo socialinio kapitalo poveikį studijų pasirinkimo sąmoningumui.

Analizuojant 2023 m. duomenis buvo nustatyta sąsaja tarp studijų pasirinkimo sąmoningumo ir žmogiškojo kapitalo – kuo asmuo turi daugiau žmogiškojo kapitalo (dažniau skaito knygas, eina į teatrą, skiria laiką hobiui), tuo studijos labiau atitinka asmens interesus. Šiame kontekste žmogiškasis kapitalas išreiškia asmens informuotumą apie įvairias studijų programas, jų skirtumus ir savo paties norus. Socialinis kapitalas (intensyvus bendravimas su draugais, socialinis palaikymas iš draugų) taip pat pozityviai veikia studijų pasirinkimo sąmoningumą.

Studentų ketinimai tęsti studijas

Studijų tęsimas yra svarbus veiksnys didinat asmens žmogiškąjį kapitalą ir integraciją į darbo rinką. Tyrimai rodo – kuo asmuo yra įgijęs aukštesnę studijų pakopą, tuo jis / ji mažiau susiduria su nedarbo problema ir gauna didesnes bendrąsias pajamas (pinigai, pasitenkinimas ir pagarba).

Siekiant įvertinti, kokie yra dabar studijuojančiųjų ketinimai tęsti studijas, studentų buvo klausiama apie jų ketinimus tęsti studijas toje pačioje srityje ar kitoje, ir tęsti studijas Lietuvoje ar užsienyje. Respondentų atsakymų pasiskirstymai yra vaizduojami 3 paveiksle.

3 pav. Studijuojančiųjų ketinimai tęsti studijas, n=333

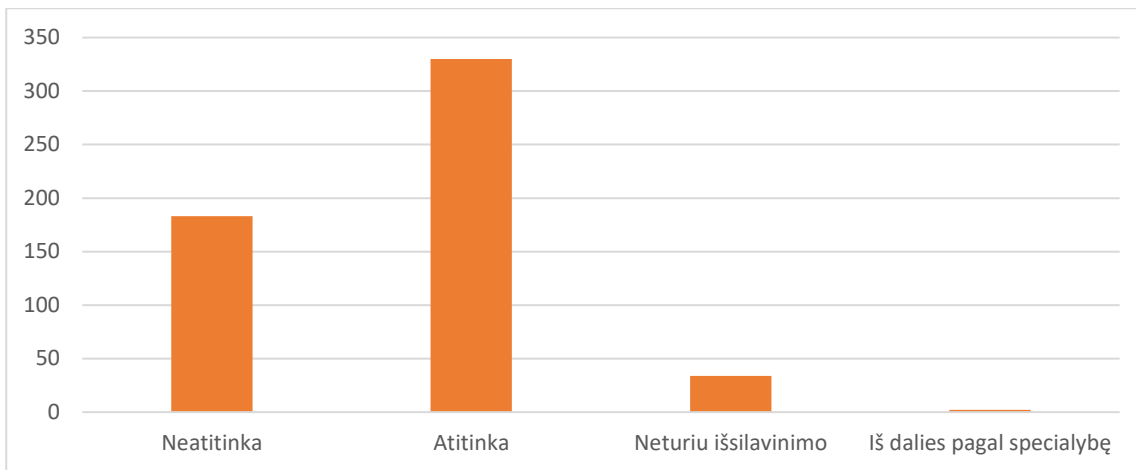
Vadovaujantis 3 paveiksle pateiktais duomenimis, galima išskirti dvi studentų grupes. Pirmą – *ketina studijas tęsti toje pačioje srityje Lietuvoje*, ir antrą – *ketina studijas tęsti kitoje srityje Lietuvoje, toje pačioje, bet užsienyje, ir kitoje srityje užsienyje*. Svarbu pažymėti, kad antros grupės tyrimo dalyvių atsakymai tarpusavyje koreliuoja: ketinantys studijas tęsti kitoje pačioje srityje Lietuvoje taip pat svarstė galimybes toliau studijuoti užsienyje tiek toje pačioje, tiek kitoje studijų srityje.

Analizuojant duomenis, buvo nustatyta, kad antros grupės studentai turi mažiau žmogiškojo kapitalo, tačiau turi daugiau socialinio kapitalo (yra labiau patenkinti savo santykiais su draugais, dažniau bendrauja su draugais), mažiau dalyvauja pilietinėse akcijose, mažiau savanoriauja, ir pasižymi prastesne psichine ir fizine sveikata. Vadina, kad pirmos grupės studentai yra patenkinti savo studijų pasirinkimu ir planuoja savo karjerą studijuojamoje srityje, o antros grupės studentai yra mažiau užtikrinti dėl to, ką nori veikti gyvenime, todėl galvoja apie kitas studijų, karjeros ir gyvenimo alternatyvas tiek Lietuvoje, tiek užsienyje.

Darbas pagal įgytą išsilavinimą, specialybę ir profesiją

Darbinė veikla generuoja tiek pinigines pajamas (pvz.: darbo užmokestis), tiek nepiniginę pajamas (pvz.: teigiamos emocijos, savirealizacija) (Barr, 2004), todėl darbas yra vienas svarbiausių laimingo gyvenimo veiksnių. Studijos garantuoja kvalifikacijos reikalaujantį darbą, užimtumą ir didesnes pajamas, todėl asmens gyvenimo kelyje turėtų egzistuoti dermė tarp studijų pasirinkimo ir dabartinio darbo.

Tai, kiek dirbančiųjų tyrimo dalyvių darbas atitinka turimą išsilavinimą, specialybę ir profesiją, yra vaizduojama 4 paveiksle.

4 pav. Dirbančiųjų darbo atitikimas išsilavinimui, specialybei, profesijai, n=549

Matome, kad asmenų, kurių dabartinis darbas neatitinka jų įgyto išsilavinimo, yra beveik 2 kartus daugiau tarp dirbančių tyrimo dalyvių. Tai yra didelė problema, nes rodo, kad studijų ir profesinio rengimo sistemos nėra efektyvios – didelė dalis jaunimo dirba ne pagal įgytą specialybę.

IŠVADOS

Asmenys, kurie dirba pagal specialybę, pasižymi didesniu žmogiškuoju kapitalu (sąmoningesnis studijų pasirinkimas, įvairiapusiškas laisvalaikis). Taip pat šie asmenys turi daugiau socialinio kapitalo (geresni santykiai su draugais, dalyvauja pilietinėse akcijose). Tuo tarpu asmenys, kurių darbas neatitinka įgyto išsilavinimo, patiria stūmos veiksnius darbe ir kitos darbo ir gyvenimo alternatyvos jiems yra patrauklesnės, taip pat jie daugiau laiko praleidžia internete ir pasižymi prastesne fizine ir psichine sveikata.

Vadinasi, nepaisant to, kad tik nedidelė dalis mokinių nesidomi būsima profesija, ir nedidelė dalis studentų mažai arba visai nesidomėjo būsimo studijų programomis, turime situaciją, kad daugiau nei pusė jaunų žmonių dirba pagal įgytą išsilavinimą.

REKOMENDACIJOS

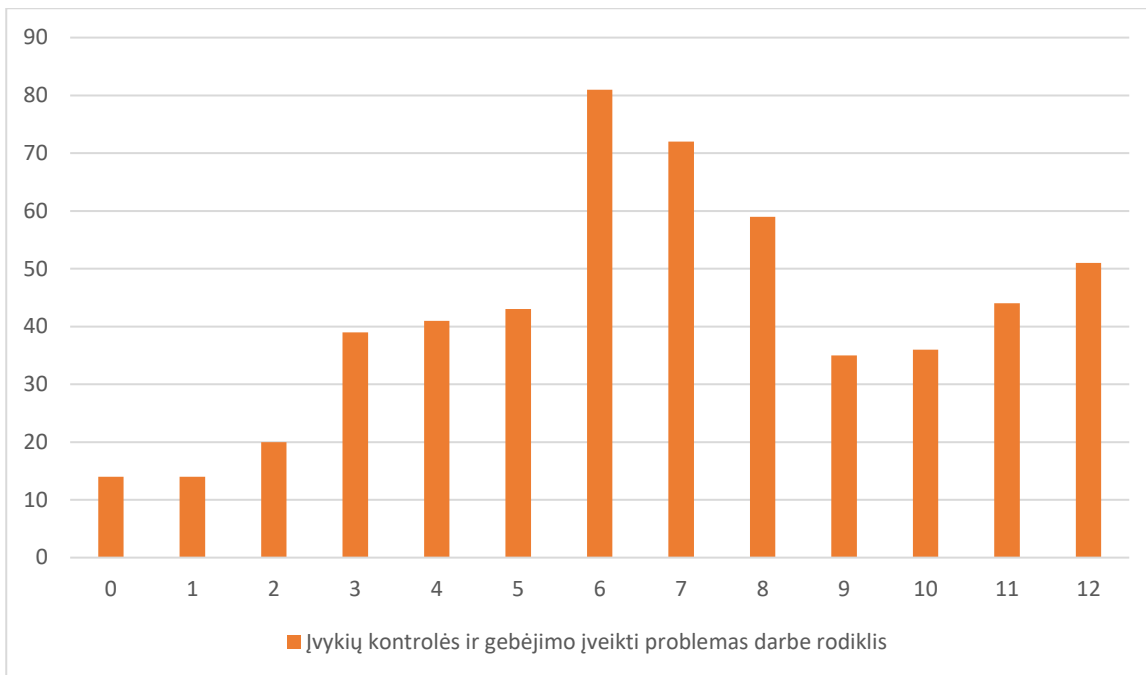
Plėtoti psichologinės pagalbos ir profesinio konsultavimo paslaugas.

DARBAS

Jvykių kontrolė ir gebėjimas įveikti problemas darbe

Darbovietėje paprastai praleidžiame didžiąją savo aktyvaus būdravimo laiko dalį, todėl darbinė veikla ir santykiai kolektyve reikšmingai veikia mūsų psichinę ir fizinę sveikatą, bei socialinius santykius (Šorytė, Pajarskienė, 2014).

Siekiant įvertinti, kiek jauni darbuotojai kontroliuoja įvykius ir geba įveikti problemas darbe, buvo skaičiuojamas *jvykių kontrolės ir gebėjimo įveikti problemas darbe* rodiklis, kurį sudarė 7 kintamieji. Tai, kiek jaunimas kontroliuoja įvykius darbe ir geba įveikti problemas, yra vaizduojama 5 paveiksle.

5 pav. Dirbančiųjų įvykių kontrolės ir gebėjimo įveikti problemas darbe rodiklis, n=549

Kuo aukštesnė rodiklio reikšmė, tuo asmuo geriau geba kontroliuoti įvykius darbe ir spręsti problemas. Žvelgdami į 5 paveikslą, galime teigti, kad visgi didesnė dalis jaunų darbuotojų geba kontroliuoti įvykius ir spręsti problemas darbe.

Lyginant visų trijų bangų rodiklio matavimus, stebimas labai didelis jaunų darbuotojų, kuriems sekasi gerai ir labai gerai kontroliuoti įvykius bei spręsti problemas darbe, dalies augimas 2020 m. (nuo 2010-2011 m. iki 2020 m. ji išaugo nuo 15,5 iki 73,1 proc.) ir kritimas 2023 m. (sumažėjo 21,3 proc. (iki 51,8 proc.)).

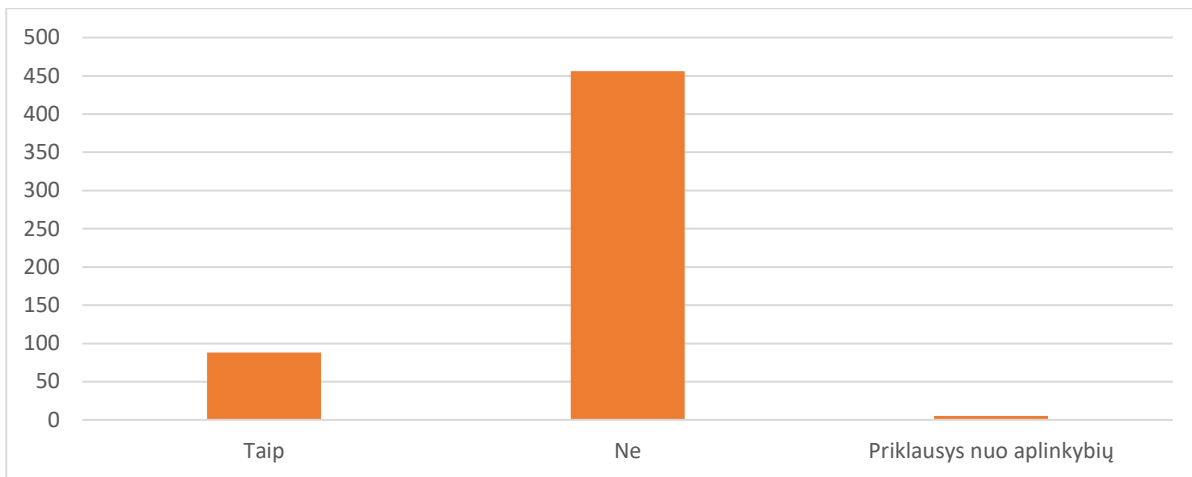
2020 m. atlikto tyrimo duomenys rodė, kad problemos darbe tiesiogiai koreliuoja su psichinės ir fizinės sveikatos problemomis bei psichotropinių medžiagų (alkoholis, migdomieji) vartojimu siekiant nusiraminti. Be to, tyrimo rezultatai rodė, kad tie, kas susiduria su problemomis darbe ir negeba kontroliuoti įvykių darbe, jaučiasi nesaugūs šalyje, mažiau laisvi, mano, kad pilietinė veikla nėra palaikoma aplinkinių.

2023 m. atlikto tyrimo duomenų analizė atskleidė analogiškus rezultatus. Kuo mažiau asmuo kontroliuoja įvykius darbe ir negeba spręsti problemų, tuo prastesnės yra jo psichinė ir fizinė sveikata, tuo daugiau alkoholio vartoja. Be to, tie, kas prasčiau kontroliuoja įvykius ir problemų sprendimą darbe, yra mažiau pilietiški ir jaučiasi nesaugūs šalyje.

Galima išskirti bent keturias problemų darbe sprendimo strategijas – vengimo, emocinė iškrova, problemų sprendimas ir socialinis palaikymas (Valickas, Želvienė, Grakauskas, 2010). Loikienės ir Pileckaitės-Markovienės (2013) tyrimai rodo, kad jaunimas dažniau naudoja vengimo strategiją.

Ketinimai keisti darbą

Mokslininkai teigia, kad ketinimai keisti darbą pirmiausia yra susiję su prastomis karjeros perspektyvomis ir atlyginimu (Valickienė, Valickas, Sinkievič, 2007). Tai vengimo arba pasitraukimo strategija (Hirschman, 1970). Pirmiausia pažvelkime į jaunų darbuotojų ketinimus keisti darbą (6 paveikslas).

6 pav. Dirbančiųjų ketinimai keisti darbą, n=549

Kaip matome, tik ganėtinai maža tyrimo dalyvių dalis planuoja keisti darbą.

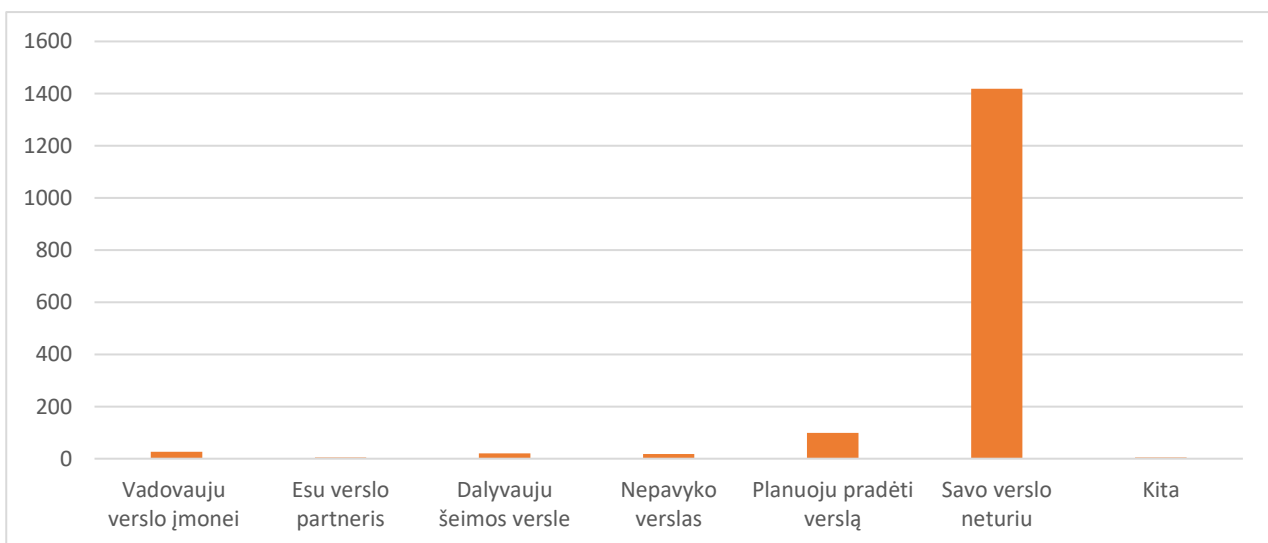
2020 m. atlikto tyrimo rezultatai leido teigti, kad tie, kas ketina keisti darbą, nesiekia spręsti problemų, bet nuo jų bėga ir atitinkamai pasižymėjo mažesniu pilietiniu aktyvumu, jų aplinka buvo mažiau politiškai aktyvi ir požiūris į politiką buvo negatyvesnis, dažniau vartojo alkoholį, turėjo prastesnę psichinę ir fizinę sveikatą, pasižymėjo nekonstruktyviu problemų sprendimu (dažniau vartojo alkoholį), neturėjo palaikymo šeimoje.

2023 m. atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad asmens sprendimas keisti darbą yra daugiau mažiau racionalus: *kitos darbo alternatyvos atrodo patrauklesnės; esamame darbe susiduriama su sunkumais ir emigracija yra patraukli.*

Lyginant 2010-2011 m. ir 2023 m. duomenis, ketinančių keisti darbą sumažėjo 16 proc. (atitinkamai nuo 40,7 iki 24,6 proc.). Keitėsi ir minčių apie darbo keitimo priežastis dažnumas, didėjo geresnių darbo sąlygų (nuo 27,6 iki 54,6 proc.) ir karjeros perspektyvų (nuo 37,9 iki 58,0 proc.), tačiau mažėjo darbo užmokesčio (nuo 70,4 iki 57,5 proc.) reikšmė.

Veršlumas

Lietuva priskiriama liberalaus kapitalizmo šalims (Norkus, 2008), kur išskirtinis vaidmuo ekonomikos augime tenka verslui. Jaunimo patirtys versle yra vaizduojamos 16 paveiksle.

16 pav. Jaunimo patirtys versle (n=1589)

Žvelgdami į 16 paveikslą, matome, kad jaunimo patirtys versle yra labai skurdžios. Tai nėra gera tendencija, kalbant apie Lietuvos ekonominę gerovę.

IŠVADOS

Gebėjimas kontroliuoti ir įveikti problemas darbe per pastaruosius trejus metus mažėjo, bet vis tiek išliko aukštas lyginant su situacija, buvusia prieš 10 metų.

Stebima ketinimų keisti turimą darbą mažėjimo tendencija, taip pat keičiasi darbo keitimo motyvų ar nurodomų priežasčių dažnumas, mažėja darbo užmokesčio ir didėja karjeros ir geresnių darbo sąlygų motyvų populiarumas. Tai rodo, kad darbo rinkos situacija Lietuvoje gerėja, auga atlyginimai, o jauniems darbuotojams vis labiau rūpi karjeros galimybės ir geresnės darbo sąlygos.

Jaunimo verslumo rodiklis dešimties metų perspektyvoje išlieka žemas.

REKOMENDACIJOS:

Efektyviausia problemų įveikos strategija yra problemų sprendimas (Hirschman, 1970), todėl svarbu plėsti jaunimo politikos priemones, kurių dėka jaunimas galėtų išmokti problemas spręsti, o ne nuo jų bėgti į alkoholio, migdomųjų ir kitą vartojimą. Dirbantiems jaunuoliams reikia paslaugų padedančių išlikti darbe. Geresnes pajamas turintys jaunuoliai galbūt gali susimokėti už terapiją ar profesinių santykių konsultavimą, tačiau pažeidžiamiems jaunuoliams reikia sutiekti nemokamas paslaugas, padedant jiems įsitvirtinti ir išsilaikyti naujame darbe.

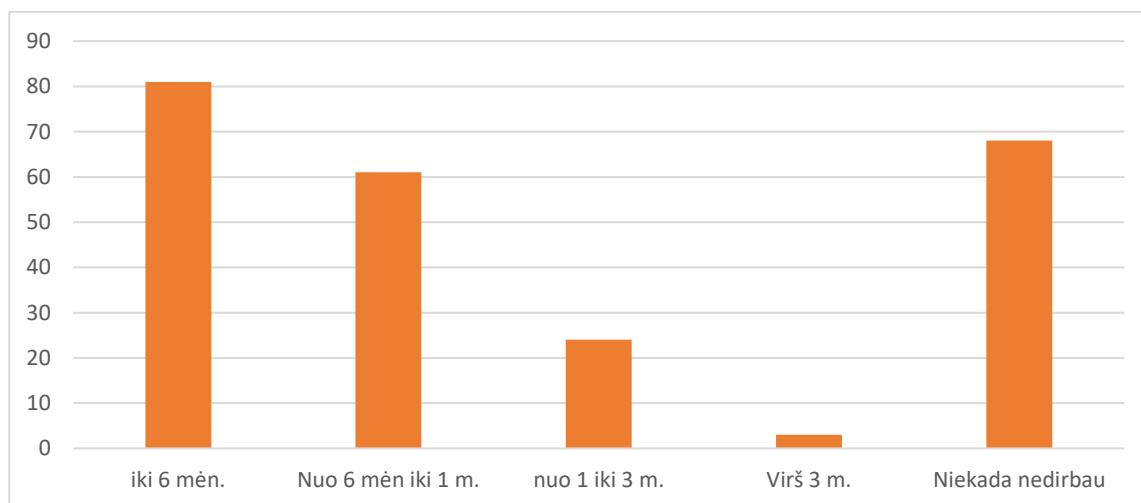
Lavinti jaunimo verslumo kompetencijas, teikti jaunimui paramą verslo pradžiai ir plėtrai.

NEDARBAS IR JO PRIEŽASTYS

Darbinė veikla yra susijusi su pajamomis, santykiais, savirealizacija ir pan. Mokslininkai teigia, kad nedarbas neigiamai veikia jaunų žmonių mokymąsi, mažina paskatas kurti šeimą, prastėja jų psichologinė savijauta (Bagdžiūnienė, Okunevičiūtė-Neveauskienė, 2001).

Nedarbo trukmė

Tyrimo dalyvių, kurie nedirba ir nesimoko, patirta nedarbo trukmė yra vaizduojama 7 paveiksle.

7 pav. Nedarbančių ir nesimokančių jaunuolių nedarbo trukmė, n=237

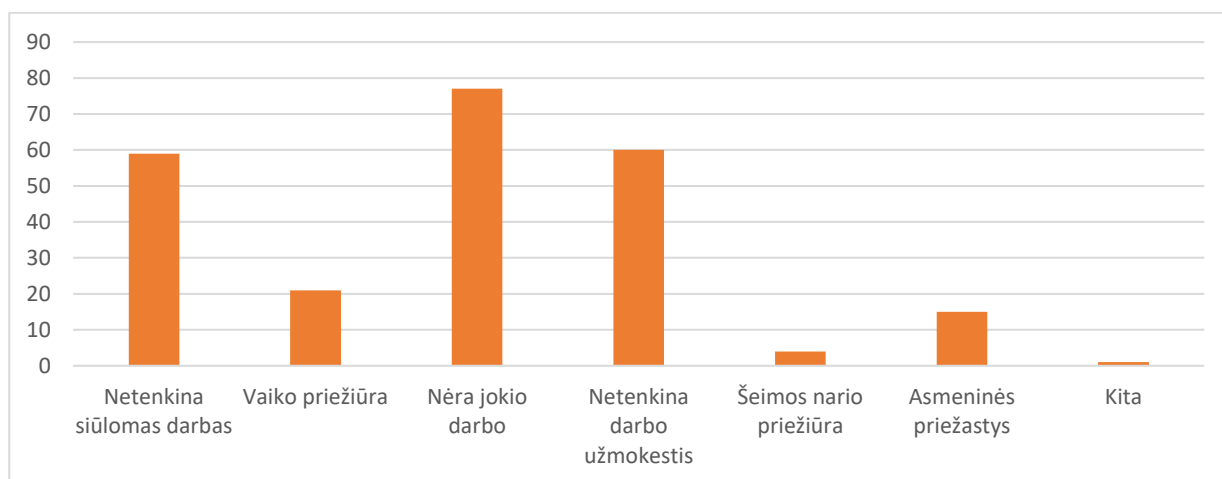
Matome, kad tarp jaunimo, kuris nedirba ir nesimoko, dominuoja santykinai trumpalaikis ir

ilgalaikis nedarbas. Lyginant trijų bangų matavimus, nedirbančių ir nesimokančių jaunuolių grupėje trumpalaikių bedarbių (nedirbančių iki 6 mėn.) dalis buvo šiek tiek padidėjusi 2020 m., bet 2023 m. grįžo į 2010-2011 m. lygį, nedirbančių nuo 6 mėn. iki 1 m. dalis mažėjo ir vėl didėjo keliais procentiniais vienetais, tačiau nuosekliai mažėjo nedirbančių 1-3 metus (nuo 18,6 iki 10,1 proc.) ir nuosekliai daugėjo niekada nedirbusiųjų (nuo 15,0 iki 28,7 proc.) ir darbo nieiškančiųjų (nuo 14,0 iki 39,0 proc.). Lietuvoje per dešimtmetį nedirbančio ir nesimokančio jaunimo nuosekliai mažėjo nuo 13,9 proc. 2012 m. iki 10,7 proc. 2022 m. (Oficialiosios statistikos portalas, 2024). Šį pokytį galėjo lemti 2013 m. Lietuvoje pradėta įgyvendinti ES Tarybos rekomenduojama Jaunimo garantijų iniciatyva, kuria buvo siekiama mažinti jaunimo nedarbą ir pagerinti nedirbančio, nesimokančio ir mokymuose nedalyvaujančio, Užimtumo tarnyboje neregistruoto (toliau – NEET) jaunimo padėtį. Pokytį padėjo pasiekti įvairūs jaunimo įgalinimui skirti projektai: „Atrask save“, „Naujas startas“, „Judam“ ir kt. (Jaunimo garantijos, 2023). Įgyvendinant šias iniciatyvas, padaugėjo socialinio darbo su jaunimu, atsirado naujos darbo su jaunimu formos (pvz. mobilus darbas su jaunimu), darbą pradėjo jaunimo darbuotojai. Sparčiai augo atvirų jaunimo centrų ir jaunimo erdvių skaičius (Švedaitė-Sakalauskė, Eidukevičiūtė, 2015). Vis dėlto 2023 m. nedirbančio ir nesimokančio jaunimo dalis vėl pakilo iki 13,5 proc. ir beveik sugrįžo į 2012 m. buvusį lygį. Ryškesnis nedirbančio ir nesimokančio jaunimo padidėjimas prieš tai užfiksuotas tik 2020 ir 2021 metais COVID-19 pandemijos laikotarpiu (Oficialiosios statistikos portalas, 2024).

2020 m. atlikto tyrimo duomenų analizės rezultatai rodė, kad kuo jaunas asmuo ilgiau neturi darbo, tuo dažniau laisvalaikį leidžia prie kompiuterio. 2023 m. tyrimas išryškino naujas jaunimo, kuris nedirba ir nesimoko, savybes. Tyrimo rezultatų analizė rodo, kad kuo asmuo ilgiau nedirba, tuo jis mažiau pastangų deda darbo paieškai, be to, asmuo yra patenkintas savo laisvalaikiu ir neigiamai atsiliepia apie pilietiškumą.

Nedarbo priežastys

Nedarbo priežastys gali būti įvairios. Pirma, tai gali būti įsidarbinimo galimybes sąlygojantys veiksniai – darbdaviui nereikia atitinkamo darbuotojo, vaiko ar kito asmens priežiūra, sveikatos ypatumai. Antra, tai gali būti su asmens norais susiję nedarbo veiksniai - nedomina siūlomas darbas, netenkina darbo užmokestis. Pirmiausia pažvelkime į nedarbo priežasčių pasiskirstymą (8 paveikslas).

8 pav. Nedarbančių ir nesimokančių jaunuolių nedarbo priežastys, n=237

Žvelgdami į 8 paveikslą, matome, kad pagrindinės jaunimo, kuris nedirba ir nesimoko, nedarbo priežastys yra galimybių veiksnys – nėra jokio darbo arba darbdaviui nereikia atitinkamo darbuotojo ir norų veiksniai – netenkina siūlomas darbas ar darbo užmokestis.

Lyginant trijų bangų matavimus, nedarbo priežastyse kardinalių pasikeitimų nenustatyta, tačiau pastebėta, kad 2020 m. smukusi 2023 m. vėl išaugo jaunų asmenų, kuriems nepavyksta rasti jokio darbo, dalis. Taip pat galima išskirti dvi tendencijas. Pirma, mažėja vaiko auginimo atostogose esančio jaunimo dalis. Antra, nedirbančių ir nesimokančių grupėje atlyginimo dydis įgauna vis didesnę reikšmę nedarbui, nuosekliai didėja asmenų nurodančių, kad nedirba, nes netenkina siūlomas darbo užmokestis.

Gečienė ir kt. (2007) teigia, kad pažeidžiami jaunuoliai pasižymi neadekvačia saviverte, todėl sunkiai tvarkosi su savo emocijomis, kelia pernelyg aukštus lūkesčius sau ir kitiems. NEET jaunuoliai, viena vertus, neturi įgūdžių, išsilavinimo ir neturi ko pasiūlyti darbdaviui, tačiau, kita vertus, kelia didelius lūkesčius darbdaviams, nori didelių atlyginimų, o jų negaudami – pasirenka nedirbti. Kai savivertė itin žema – jaunuoliai linkę nepasitikėti savimi ir kitais, todėl gali net nebandyti integruotis į visuomenę, kuri, jaunuolio akimis žiūrint, nepriimanti ir nesupratinga (Augutytė ir kt., 2020).

Analizuojant tyrimo duomenis, buvo ieškoma, kas gali būti susiję su viena ar kita nedarbo priežasčių grupe. Analizės rezultatai rodo, kad asmenys, kurių nedarbo priežastys yra labiau susijusios su jų norais, pasižymi pozityvesniu požiūriu į narkotinių medžiagų vartojimą, ir deda mažiau pastangų darbo paieškai, bet pasižymi geresne psichine ir fizine sveikata. Galima daryti prielaidą, kad juos išlaiko tėvai ir jie nėra aplinkybių verčiami ieškotis darbo.

IŠVADOS

Per dešimt metų nedirbančių ir nesimokančiųjų grupėje dvigubai padidėjo niekada nedirbusio ir darbo neieškančio jaunimo dalis. Galima daryti prielaidą, kad padvigubėjo NEET jaunuolių dalis. Užimtumo tarnyba pateikia tik registruotų jaunų bedarbių nedarbo trukmės duomenis.

Nerimą kelia tai, kad nedirbantys ir nesimokantys jaunuoliai labiau nei dirbantys jaunuoliai yra linkę negatyviai atsiliepti apie pilietiškumą, tai rodo jų atsitraukimą ne tik iš darbo rinkos, bet taip pat nusišalinimą nuo bendrų piliečių, valstybės gyvenimo klausimų.

REKOMENDACIJOS

Sukurti sistemą, kuri leistų stebėti iš švietimo sistemos per anksti pasitraukiančius, vidurinio išsilavinimo atestato neįgijusius, iš globos sistemos į savarankišką gyvenimą išėjusius ir kitus daug rizikos veiksnių patiriančius jaunuolius. Užtikrinti jiems švietimo, socialines, sveikatos ir kt. paslaugas, kurios padėtų jiems integruotis į darbo rinką ir visuomenės gyvenimą. Dirbant su šia grupe būtina taikyti „nuėjimo pas klientą“ principą, nelaukiant kol jaunuoliai patys kreipsis pagalbos, pavyzdžiui, jis taikomas įgyvendinant projektą „JUNGTYS“ (2024-2028 metais) arba vykdant darbo su jaunimu formą – praktinių įgūdžių ugdymą.

Plėtoti NEET jaunimui skirtą paslaugų tinklą.

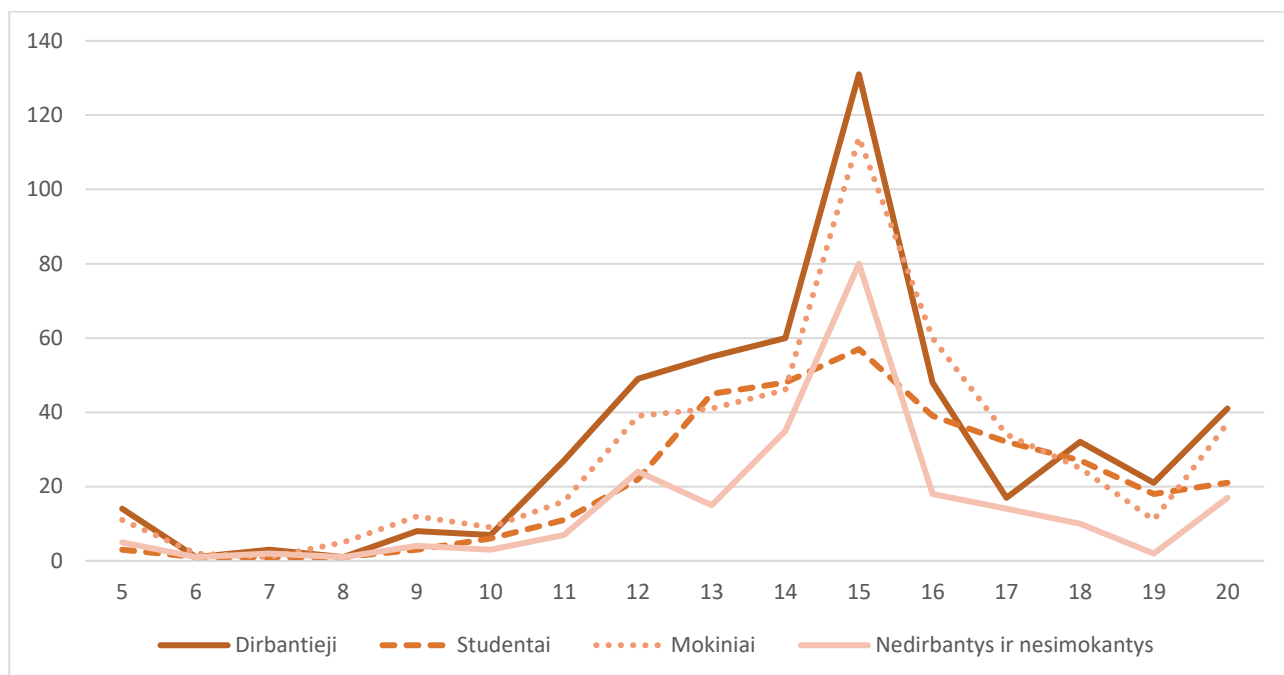
DRAUGAI IR SANTYKIŲ KOKYBĖ

Draugai - tai emociniai, artimi santykiai su asmenimis už šeimos ribų, kurie turi reikšmingos įtakos asmens galimybėms ir sprendimams. Draugų vaidmuo ir reikšmė kinta asmens gyvenimo kelyje, pvz., paauglystėje bendraamžių arba referentinė grupė atlieka svarbų vaidmenį atsiskyrimo nuo tėvų bei tapatumo paieškose. O ir vėliau savarankiško gyvenimo paieškose draugai yra svarbūs mezgant santykius ir ieškant gyvenimo partnerio. Todėl šiame tyrime buvo matuojami draugų skaičiaus ir santykių su draugais kokybės rodikliai.

Santykių su draugais kokybė

Siekiant įvertinti santykius su draugais, buvo skaičiuojamas santykių su draugais kokybės

rodiklis, kuris apėmė 5 kintamuosius. Apskaičiuoto rodiklio reikšmių pasiskirstymas kiekvienos iš grupių atžvilgiu yra vaizduojamas 9 paveiksle.

9 pav. Santykių su draugais kokybės rodiklis dirbančiųjų (n=549), studentų (n=333), mokinių (n=462) ir nedirbančiųjų ir nesimokančiųjų (n=237) grupėse

Žvelgdami į 9 paveikslą matome, kad santykių su draugais kokybės rodiklio reikšmių pasiskirstymas yra panašus dirbančiųjų, mokinių ir nedirbančio ir nesimokančio jaunimo grupėse, bet skiriasi nuo studentų grupės. Toliau santykius su draugais aptarsime kiekvienoje iš jaunimo grupių atskirai.

2020 m. buvo nustatyta, kad santykių su draugais kokybės rodiklis mokinių grupėje teigiamai koreliuoja su draugų skaičiumi, socialinių palaikymu iš draugų, dalyvavimu pilietinėse veiklose ir mokyklos savivaldoje. Galima teigti, kad tai aktyviai bendraujantis jaunimas. 2023 m. atlikto tyrimo duomenų analizė rodo, kad mokinių santykių su draugais kokybė ne tik koreliuoja su dalyvavimu pilietinėse veiklose, bet ir sveikesniu gyvenimo būdu (mažiau alkoholio, rūkymo, interneto) bei geresne fizine bei psichine sveikata.

Dirbančiųjų grupėje statistiškai reikšmingų koreliacinių ryšių 2020 m. atliktame jaunimo tyrime nebuvo rasta, tuo tarpu 2023 m. atlikto tyrimo duomenys rodo, kad nedirbančio jaunimo grupėje santykių su draugais kokybė yra susijusi su pilietiškumu – dirbantieji, kurie savanoriauja ir teigiamai vertina pilietines veiklas, pasižymi geresne santykių su draugais kokybe ir atvirkščiai.

Nedirbančio ir nesimokančio jaunimo grupėje santykių su draugais kokybė koreliuoja su tuo, kaip pavyksta susirasti naujų draugų – kuo lengviau geba susirasti draugų, tuo geresnė santykių su draugais kokybė.

Studentų grupėje santykių su draugais kokybės rodiklis yra labiau „plokščias“, t. y. santykių su draugais kokybė yra įvairesnė nei kitose jaunimo grupėse. 2020 m. atlikto tyrimo rezultatai rodė, kad draugai yra svarbūs laisvalaikiui (kuo geresni santykiai su draugais, tuo labiau yra patenkinti savo laisvalaikiu, tuo daugiau turi galimybių įdomiai leisti laisvalaikį) bei domėjimuisi politika (dažniau patys ar jų aplinkos žmonės domisi politika). Be to, buvo nustatyta, kad kuo geresni studentų santykiai su draugais, tuo daugiau laiko jie leidžia internete. Kaip nurodo tyrėjai (Abi-Jaoude, Naylor, ir Pignatiello, 2020), „online“ bendravimas yra neatsiejamas nuo tipinio jaunuolio. Šiuolaikinėje visuomenėje jaunimo „norma“ yra socialinės medijos ir skaitmeninės sąveikos. Ir atvirkščiai - kuo mažiau jaunas asmuo yra socialinėse medijose, kuo mažiau dalyvauja skaitmeninėse sąveikose, tuo

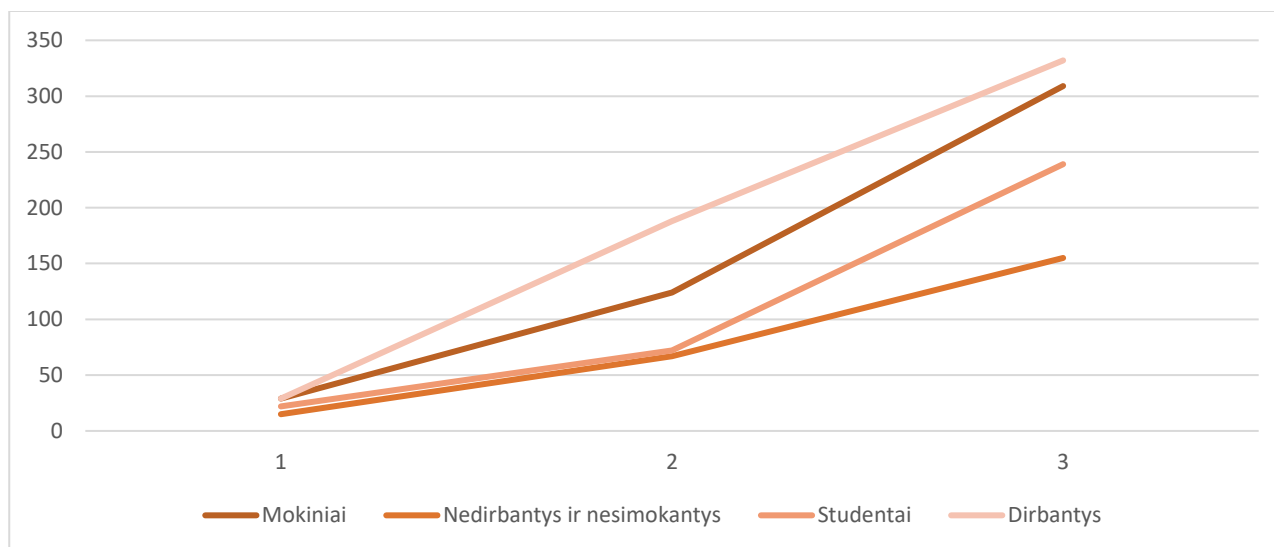
labiau jis yra už „normalios“ visuomenės ribų. 2023 m. tyrime buvo nustatyta, kad studentų draugystės santykių kokybė pozityviai koreliuoja su pilietiškumu (pilietiniu aktyvumu, savanoriavimu, pilietinių veiklų pozityviu vertinimu) ir mažesniu alkoholio vartojimu.

1 lentelė. Santykių su draugais kokybės sąsajos su kitais rodikliais skirtingose jaunimo grupėse

Santykių su draugais kokybė	Mokiniai	Studentai	Dirbantieji	Nedirbantys ir nesimokantys
Dažniau dalyvauja pilietinėse veiklose	+	+		
Mažiau vartoja alkoholio	+	+		
Geresnė fizinė ir psichologinė savijauta	+			
Mažiau laiko praleidžia internete	+			
Dažniau savanoriauja	+	+	+	
Teigiamai vertina pilietines veiklas		+	+	
Lengviau susiranda draugų				+

Artimų draugų skaičius

Artimų draugų skaičius rodo socialinio kapitalo ar socialinio tinklo dydį. Kuo daugiau artimų draugų turi asmuo, tuo didesnes galimybes jis turi, tuo labiau informuotas jis yra. Artimų draugų skaičius skirtingose jaunimo grupėse yra vaizduojamas 10 paveiksle.

10 pav. Artimų draugų skaičius mokinių (n=462), nedirbančiųjų ir nesimokančiųjų (n= 237), studentų (n=333), dirbančiųjų (n =549) grupėse

Žvelgdami į 10 paveikslą matome, kad santykinai daugiausiai artimų draugų turi mokiniai ir studentai, o mažiausiai - dirbantieji. 2020 m. tyrimo duomenys rodė, kad artimų draugų skaičius buvo didesnis studentų ir nedirbančių bei nesimokančių jaunuolių grupėms. Toliau aptarsime kiekvieną iš jaunimo grupių atskirai.

2020 m. atlikto tyrimo duomenys rodė socialinių įgūdžių (gebėjimo susirasti draugų, palaikyti santykius) reikšmę kalbant apie draugų skaičių mokiniams. 2023 m. tyrimo duomenys išryškino draugų ir laisvalaikio sąsają – kuo daugiau draugų, tuo mokinys labiau patenkintas laisvalaikiu, bei patvirtino socialinių įgūdžių svarbą (geba susirasti draugų), bei dalyvavimo jaunimo organizacijose vaidmenį – kuo labiau dalyvauja ir mato pozityvius dalykus jaunimo veiklose, tuo daugiau draugų turi.

2020 m. tyrime studentų draugų skaičius buvo susijęs ir su draugystės santykių kokybe (laisvalaikiu kartu, intensyviu bendravimu), socialiniais įgūdžiais (gebėjimu susirasti draugų), sveikesniu gyvenimo būdu ir geresne psichine bei fizine sveikata, įvairiomis veiklos galimybėmis. 2023 m. tyrimo duomenų analizė rodo, kad didesnis draugų skaičius taip pat susijęs su santykių kokybe, socialiniais įgūdžiais ir nauja sąsaja – dalyvavimu jaunimo organizacijose.

Kalbant apie nedirbančius ir nesimokančius jaunuolius, 2020 m. tyrimo duomenų analizė parodė, kad didesnis draugų skaičius yra susijęs su intensyvesne tarpusavio komunikacija, veiklos galimybių matymu. 2023 m. tyrimo duomenys rodo, kad draugų skaičius šioje jaunimo grupėje siejasi su laisvalaikio įvairove, santykių su draugais kokybe, socialiniais įgūdžiais, domėjimusi politika, savanoriavimu.

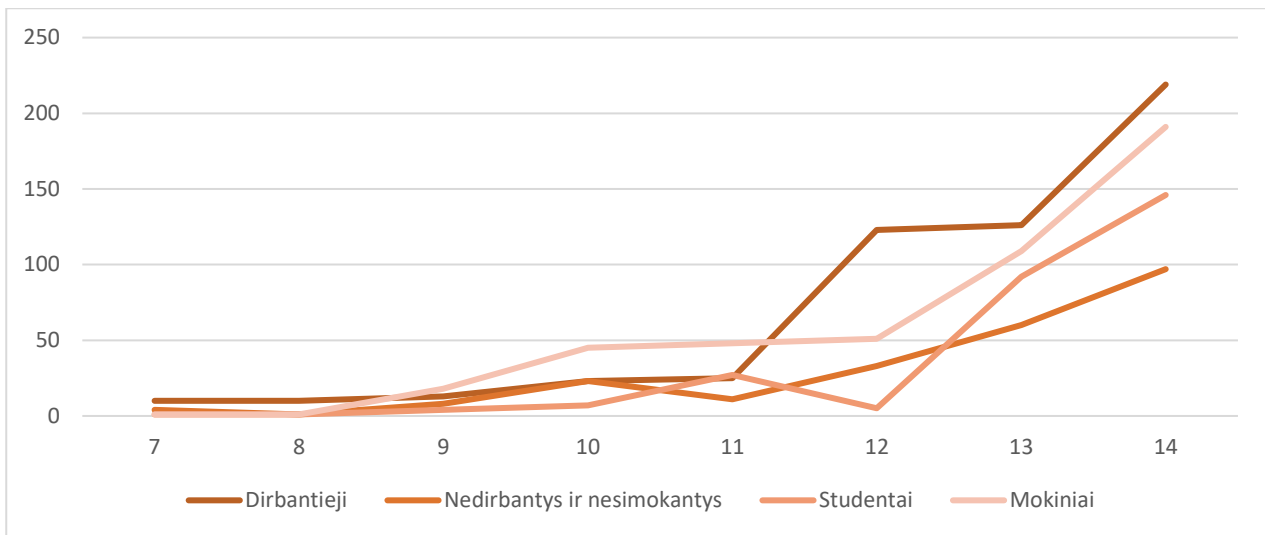
Kaip jau buvo minėta, dirbančio jaunimo grupė išsiskiria tuo, kad santykinai mažiau yra daugiau draugų turinčių asmenų lyginant su kitomis grupėmis. 2020 m. tyrime statistiškai reikšmingų sąsajų tarp draugų skaičiaus ir kitų šios grupės jaunimo savybių nebuvo rasta. Tuo tarpu 2023 m. tyrimo duomenų analizė išryškino keletą statistiškai reikšmingų sąsajų, kurios iš dalies atliepia ir kitose grupėse identifikuotas sąsajas. Pirmiausia tai yra pasitenkinimas ir įvairus laisvalaikis, kokybiški santykiai su draugais, socialiniai įgūdžiai bei dalyvavimas pilietinėse organizacijose.

2 lentelė. Artimų draugų skaičiaus sąsajos su kitais rodikliais skirtingose jaunimo grupėse

Artimų draugų skaičius	Mokiniai	Studentai	Dirbantieji	Nedirbantys ir nesimokantys
Įvariau leidžia laisvalaikį			+	+
Labiau patenkinti laisvalaikiu	+		+	
Dažniau yra NVO nariai	+	+	+	
Geresnė santykių su draugais kokybė		+	+	+
Labiau domisi politika				+
Dažniau savanoriauja				+
Lengviau susiranda draugų	+	+	+	+

Socialinis palaikymas

Draugų socialinis palaikymas atlieka svarbų vaidmenį tiek jauno asmens gyvenimo kelio pasirinkimuose, tiek psichologinėje ir fizinėje sveikatoje. Siekiant įvertinti, kiek socialinio palaikymo jaunas asmuo gauna iš savo draugų buvo skaičiuojamas socialinio palaikymo rodiklis, kuris apėmė 8 kintamuosius. Socialinio palaikymo rodiklio reikšmių pasiskirstymas yra vaizduojamas 11 paveiksle.

11 pav. Socialinio palaikymo rodiklio reikšmių pasiskirstymas mokinių (n=462), nedirbančiųjų ir nesimokančiųjų (n= 237), studentų (n=333), dirbančiųjų (n =549) grupėse

Kaip matome žvelgdami į 11 paveikslą, daugiausia socialinio palaikymo iš draugų susilaukia dirbantieji, po jų studentai, mokiniai ir mažiausiai - nedirbantis ir nesimokantis jaunas. Toliau aptarsime draugų socialinį palaikymą kiekvienoje iš analizuojamų jaunimo grupių.

2020 m. tyrime buvo nustatyta, kad tai, kiek mokiniai gauna socialinio palaikymo iš savo draugų, siejasi su laisvalaikio įvairove, pilietiniu ir politiniu aktyvumu, sveikesniu gyvenimo būdu ir geresne psichologine bei fizine sveikata. 2023 m. tyrimo rezultatų analizė patvirtina dalį 2020 m. tyrimo rezultatų – mokiniai, kurie gauna daugiau socialinio palaikymo iš draugų, pasižymi įvairesniu laisvalaikiu, dalyvavimu pilietinėse veiklose ir jaunimo organizacijose.

Dirbančio jaunimo grupėje buvo nustatyta sąsaja tarp socialinio palaikymo iš draugų ir dalyvavimo pilietinėse veiklose.

Studentų grupėje buvo identifikuotos sąsajos tarp socialinio palaikymo iš draugų ir savanoriavimo bei geresnės fizinės bei psichinės sveikatos.

Kalbant apie nedirbantį ir nesimokantį jaunimą, buvo pastebėta, kad daugiau socialinio palaikymo iš draugų gauna tie jaunuoliai, kurių laisvalaikis yra įvairesnis, didesnę laiko dalį praleidžia internete ir pasižymi didesniu socialiniu palaikymu šeimoje. Internete galima užsiimti įvairiais dalykais, pvz. naudojantis įvairiomis platformomis bendrauti, žaisti kompiuterinius žaidimus, žiūrėti filmus, tiesiog naršyti arba dirbti. Galima daryti prielaidą, kad šiuo atveju nedirbantys ir nesimokantys jaunuoliai internetą dažniau naudoja bendravimui.

3 lentelė. Draugų socialinio palaikymo sąsajos su kitais rodikliais skirtingose jaunimo grupėse

Draugų socialinis palaikymas	Mokiniai	Studentai	Dirbantieji	Nedirbantys ir nesimokantys
Įvairiau leidžia laisvalaikį	+			+
Dažniau dalyvauja pilietinėse veiklose	+		+	
Geresnė fizinė bei psichinė sveikata		+		
Dažniau yra NVO nariai	+			
Daugiau laiko praleidžia internete				+
Didesnis socialinis palaikymas iš tėvų				+
Dažniau savanoriauja		+		

IŠVADOS

Santykių su draugais ir kokybė, draugų skaičius ir jų socialinis palaikymas skirtingoms jaunimo grupėms turi ne vienodą poveikį

Santykių su draugais kokybė reikšmingiausia yra mokinių ir studentų grupėms, nes šiose grupėse ji yra susijusi su didesniu rodiklių skaičiumi nei kitose dvejose grupėse. Savanoriaujantys(-vė) jaunuoliai geriau vertina santykių su draugais kokybę visose grupėse išskyrus nedirbančiųjų ir nesimokančiųjų grupę. Vadinasi, nedalyvavimas švietimo sistemoje ir darbo rinkoje neigiamai veikia socialinius ryšius ir pasitenkinimą jais.

Didesnis draugų skaičius ir draugų socialinis palaikymas yra svarbus apsauginis veiksnys nedirbantiems ir nesimokantiems jaunuoliams, nes jis leidžia nuspėti jų aktyvumą arba įsitraukimą į kitas su darbu ir studijomis nesusijusias pilietines ir savanoriškas veiklas. Narystė NVO pozityviai veikia artimų draugų skaičių visose grupėse, išskyrus nedirbančiųjų ir nesimokančiųjų.

REKOMENDACIJOS

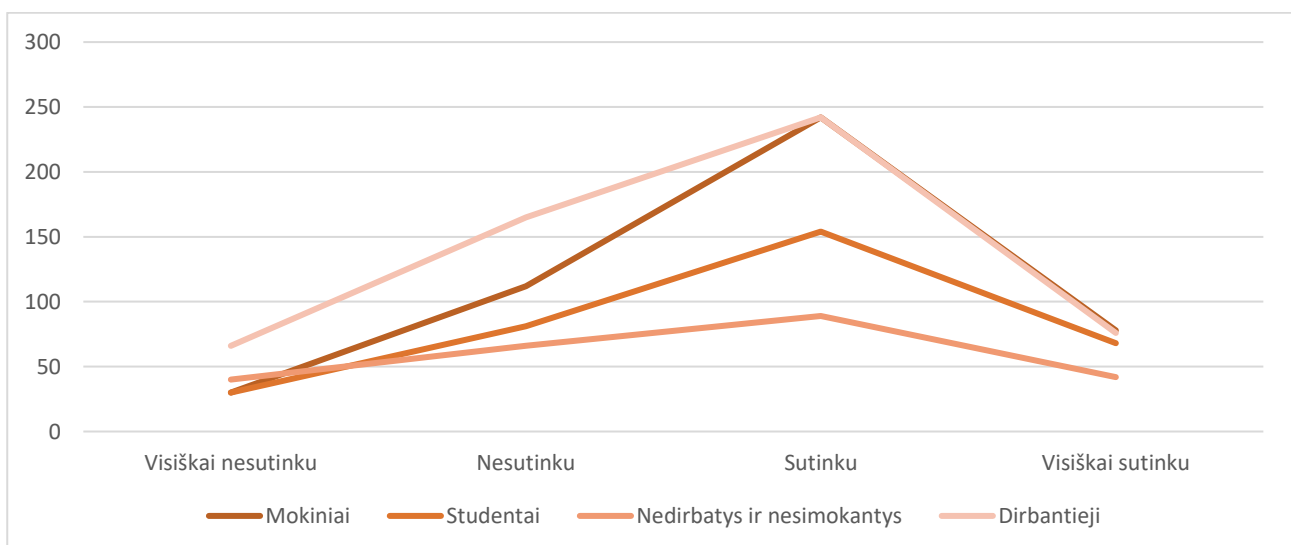
Esamoje tyrimo metodikoje yra matuojamas tikrai internete praleidžiamo laiko rodiklis. Rekomenduojame į jaunimo problematikos tyrimo metodiką įtraukti papildomą rodiklį apie veiklą internete pobūdį. Technologijos veržiasi į įvairias gyvenimo sritis ir naudojantis technologijomis (prie ekranų ir su internetu) jaunimas gali užsiimti labai įvairiomis veiklomis ir įvairiais tikslais: darbui, studijoms, laisvalaikiui, apsipirkimui ir viešoms paslaugoms ir pan.

LAISVALAIKIS

Laisvalaikis yra skirtas poilsiui nuo studijų ir darbo. Skirtingos jaunimo grupės jo turi ne vienodą kiekį - vieni daugiau, o kiti mažiau. Svarbu, kaip jaunimas leidžia laisvalaikį, ir kad jį leistų turiningai, prasmingai, todėl būtina suteikti jaunimui kuo daugiau ir kuo įvairesnių laisvalaikio leidimo galimybių.

Veiklos, kuriomis gali užsiimti jaunimas kaimynystėje

Siekiant įvertinti laisvalaikio leidimo galimybes, tyrimo dalyvių buvo klausama, ar kaimynystėje, kurioje jie gyvena, yra daug dalykų, kuriais gali užsiimti jaunimas (12 paveikslas).

12 pav. Vertinimų apie jaunimo galimybes užsiimti veikla kaimynystėje pasiskirstymas mokinių (n=462), nedirbančiųjų ir nesimokančiųjų (n= 237), studentų (n=333) ir dirbančiųjų (n =549) grupėse

Iš 12 paveikslo matome, kad geriausiai laisvalaikio galimybes vertina mokiniai, blogiau studentai ir dirbantieji, o blogiausiai – nedirbantis ir nesimokantis jaunimas. Toliau aptarsime kiekvieną iš grupių atskirai.

Geriau laisvalaikio galimybes kaimynystėje vertinantys mokiniai, dažniau savanoriauja ir dažniau dalyvauja jaunimo organizacijų veikloje bei mato tame prasmę.

Geriau laisvalaikio galimybes kaimynystėje vertinantys studentai sąmoningiau rinkosi studijų programą, labiau domisi politika ir pozityviau vertina dalyvavimą nevyriausybiniuose organizacijose.

Geriau laisvalaikio galimybes vertinantys dirbantieji yra labiau patenkinti turimu darbu, turi platesnį socialinį tinklą (turi daugiau draugų), yra pilietiškai aktyvesni ir dažniau dalyvauja nevyriausybinių organizacijų veikloje.

Geriau laisvalaikio galimybes kaimynystėje vertinantys nedirbantys ir nesimokantys jaunuoliai įvairiau leidžia laisvalaikį, dažniau domisi politika ir savanoriauja.

4 lentelė. „Kaimynystėje yra daug dalykų, kuriais gali užsiimti jaunimas“ sąsajos su kitais rodikliais skirtingose jaunimo grupėse

Kaimynystėje yra daug dalykų, kuriais gali užsiimti jaunimas	Mokiniai	Studentai	Dirbantieji	Nedirbantys ir nesimokantys
Turi daugiau draugų			+	
Dažniau dalyvauja pilietinėse veiklose			+	
Įvairiau leidžia laisvalaikį				+
Dažniau yra NVO nariai	+		+	
Dažniau savanoriauja	+			+
Labiau domisi politika	+	+		+
Pozityviau vertina dalyvavimą NVO	+	+		
Sąmoningiau rinkosi studijų programą		+		
Labiau patenkinti turimu darbu			+	

IŠVADOS

Geriausiai laisvalaikio galimybes vertina mokiniai, blogiau studentai ir dirbantieji, o blogiausiai – nedirbantis ir nesimokantis jaunimas.

Intensyvesnį socialinį / visuomeninį gyvenimą gyvenantis (pasižymintis intensyvesne socialine integracija) jaunimas geriau vertina kaimynystėje esančias laisvalaikio leidimo galimybes. Vadinasi, kuo jauni žmonės patys yra aktyvesni, tuo daugiau laisvalaikio leidimo galimybių pastebi, arba dar galima sakyti, kad patys jų ieško ir / ar susikuria.

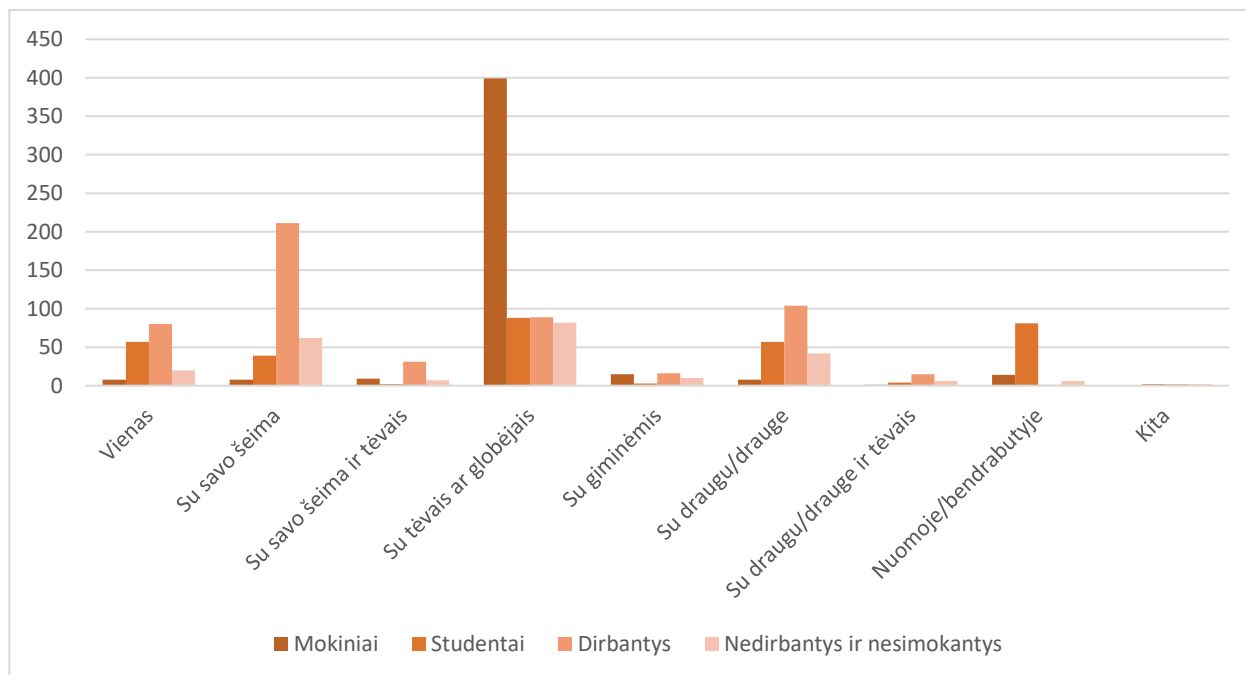
REKOMENDACIJOS

Visas nedirbančio ir nesimokančio jaunimo laikas yra „laisvas“, nes nėra užimtas studijų ar darbo užduotimis, veiklomis, išskyrus kasdieninės ruošos ar buitines darbus. Kai asmuo neturi formalių (sutartinių) įsipareigojimų kitiems (darbdaviams ar mokytojams), pirma, jis turi įdėti daugiau pastangų, kad pats formuluotų sau užduotis ir planuotų laiką, antra, visai kitoks yra laiko tėkmės pojūtis: kuo mažiau darai, tuo mažiau turi laiko ir kuo turi daugiau įsipareigojimų, tuo daugiau per tam tikrą laiko tarpą gali nuveikti. Besimokantiems ir dirbantiems reikia suteikti / užtikrinti laisvalaikio leidimo galimybes, o nedirbantiems ir nesimokantiems reikia ne tik užtikrinti galimybes, bet ir suteikti profesionalią pagalbą, tomis galimybėmis pasinaudoti, lavinant jų asmenines ir socialines kompetencijas.

GYVENIMO SĄLYGOS

Su kuo gyvena

Vienas iš svarbiausių asmens gyvenimo kelių apibūdinančių kintamųjų yra tai, su kuo asmuo gyvena. Tai, su kuo gyvena jaunas asmuo, gali būti pozityvu ir negatyvu asmeniui, priklausomai nuo to, kuriame gyvenimo kelio etape asmuo šiuo metu yra. Skirtingų jaunimo grupių atsakymų apie tai, su kuo gyvena, pasiskirstymas yra vaizduojamas 13 paveiksle.

13 pav. Mokinių (n=462), nedirbančiųjų ir nesimokančiųjų (n= 237), studentų (n=333) ir dirbančiųjų (n =549) atsakymų apie tai, su kuo gyvena pasiskirstymas

Tai, su kuo asmuo gyvena, yra brandos ir gerovės indikatorius atitinkamame gyvenimo kelio etape.

Mokiniai, kurie neturi darbo ir negali dirbti, turi gyventi su tėvais, kurie užtikrina jų gerovę. Ką ir rodo tyrimo duomenys – didžioji dalis mokinių gyvena su tėvais ar globėjais. Tokius pačius rezultatus rodė ir 2020 m. tyrimo duomenys.

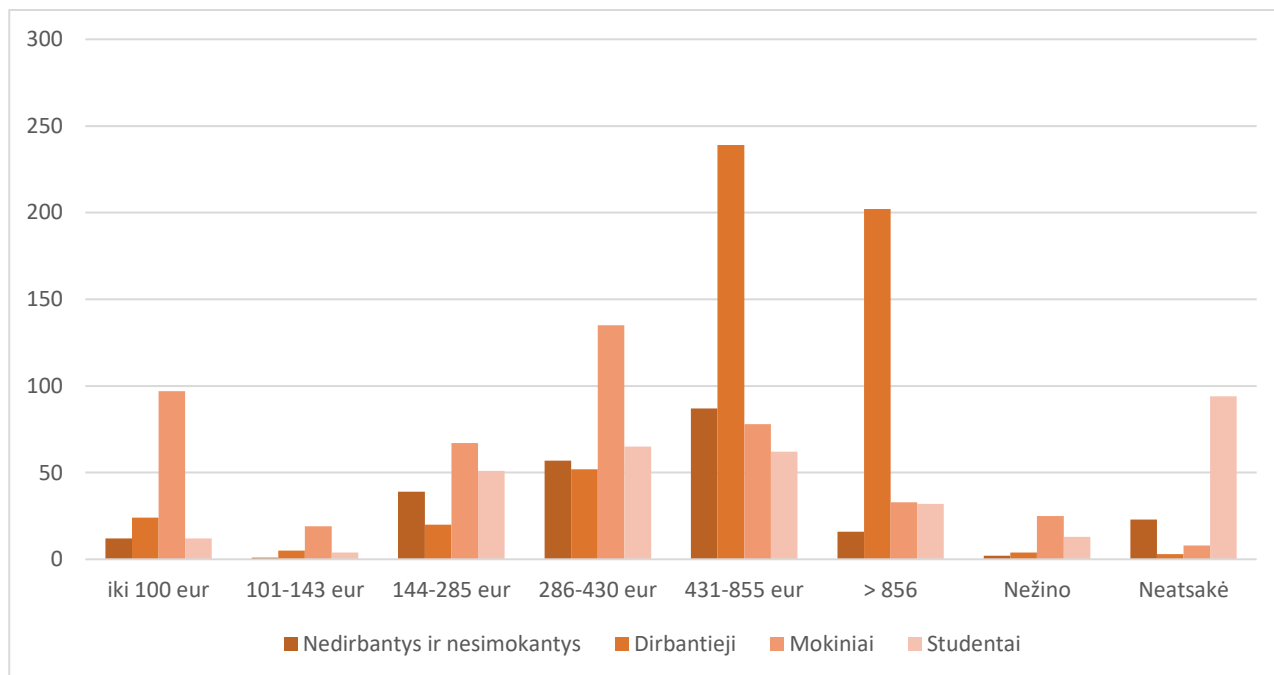
Studentai, kurių savarankiškumo galimybės yra apribotos studijų, taip pat didžiąja dalimi gyvena su tėvais / globėjais ar nuomojasi būstą / gyvena bendrabutyje. Visgi galime pastebėti, kad 2020 metais su tėvais gyveno 37 procentai studentų, tuo tarpu 2023 m. - 26 procentai. Matome, kad studentų, gyvenančių su tėvais, skaičius mažėja ir jį galima sieti su didėjančiu finansiniu savarankiškumu – vis didesnė dalis studentų dirba.

Tuo tarpu dirbantieji, kurie gali visiškai užsitikrinti sau savarankiškumą, gyvena su savo šeima, vieni ar su drauge / draugu. Tačiau nemaža dalis dirbančiųjų gyvena ir su tėvais. Šiuo atveju tai nėra brandos ir savarankiškumo požymis. Visgi svarbu pažymėti, kad 2020 m. 22 proc. dirbančiųjų gyveno su tėvais, tuo tarpu 2023 m. tyrimo duomenys rodo, kad su tėvais gyvena 16 procentų dirbančio jaunimo.

Ryšų pokytį galime stebėti nedirbančio ir nesimokančio jaunimo grupėje. 2020 m. tyrimo duomenys rodė, kad 50 procentų nedirbančio ir nesimokančio jaunimo gyvena su tėvais, tuo tarpu 2023 m. jaunimo tyrimo duomenys rodo, kad jau tik 34 proc. nedirbančio ir nesimokančio jaunimo gyvena su tėvais, o beveik 60 procentų gyvena su savo šeima ar drauge / draugu. Šie duomenys leidžia daryti prielaidą, kad nedirbančių ir nesimokančių jaunuolių grupė yra įvairi, gyvenantys savarankiškai nedirba laikinai, juos išlaiko partneriai arba galbūt dalis jų dirba nelegaliai.

Pajamos vienam šeimos nariui

Šiuolaikinėje visuomenėje pajamos yra esminis asmens galimybes sąlygojantis veiksnys – kuo didesnės pajamos, tuo didesnės išlaidos vartojimui ir investicijoms tiek į fizinį, tiek į žmogiškąjį kapitalą. Jaunimo buvo prašoma nurodyti, kiek vidutiniškai per mėnesį pajamų tenka vienam jų šeimos nariui (atskaičiavus mokesčius): sudėjus pajamas iš visų pajamų šaltinių ir padalinus iš šeimos narių skaičiaus (14 paveikslas).

14 pav. Mokinių (n = 462), nedirbančiųjų ir nesimokančiųjų (n = 237), studentų (n = 333) ir dirbančiųjų (n = 549) jaunimo pasiskirstymas skirtingose pajamų grupėse

Tarp jaunimo grupių egzistuoja statistiškai reikšmingi skirtumai pagal pajamas. Nestebina, kad didžiausios pajamos yra dirbančio jaunimo grupėje. Šie rezultatai yra panašūs į 2020 m. tyrimo rezultatus.

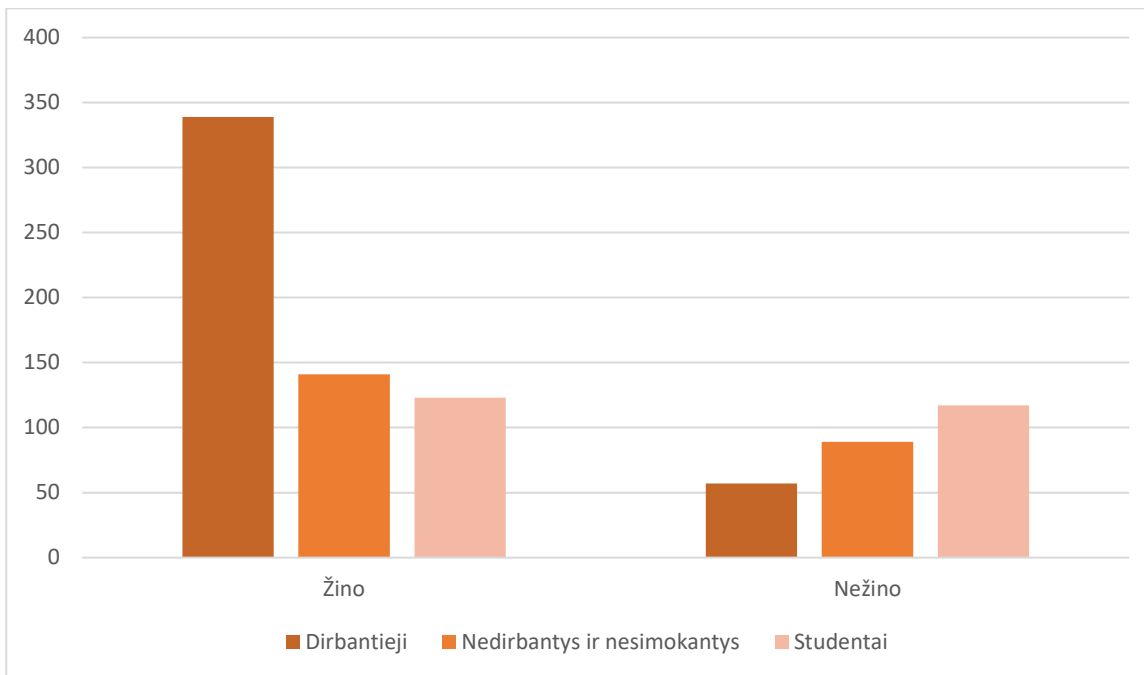
Mažiausios pajamos yra mokinių grupėje. Mokiniai neturi savarankiško pajamų šaltinio ir priklauso nuo tėvų ir jiems tenka dalis tų pajamų, kurias gauna tėvai. Tačiau ir mokinių grupė yra įvairi - yra mažų, vidutinių ir didelių pajamų, tenkančių vienam šeimos nariui. Tai gali rodyti socialinės nelygybės didėjimo tendenciją.

Studentų pajamos ženkliai skiriasi nuo 2020 m. tyrimo duomenų. 2020 m. studentų pajamos buvo mažiausios (jų pagrindinė veikla yra studijos ir nekvalifikuotas darbas), tačiau 2023 m. taip nebėra.

Keisčiausiai šia prasme atrodo nedirbančio ir nesimokančio jaunimo pajamų situacija – šios jaunimo grupės pajamos yra mažesnės tik už dirbančio jaunimo grupės pajamas. Tuo tarpu 2020 m. jaunimo tyrimo duomenys rodė, kad šios jaunimo grupės pajamos yra mažiausios.

Žinojimas apie Lietuvos Respublikos Vyriausybės pirmo būsto programą, skirtą jaunoms šeimoms

Vyriausybė, siekdama didinti jaunimo galimybes įsigyti būstą, finansuoja pirmo būsto programą, skirtą jaunoms šeimoms. Tai, kiek skirtingos jaunimo grupės yra susipažinusios su šia programa, yra vaizduojama 15 paveiksle.

15 pav. Dirbančiųjų (n = 549), nedirbančiųjų ir nesimokančiųjų (n = 237) ir studentų (n = 333) pasiskirstymas pagal savo žinojimą apie Vyriausybės pirmo būsto programą jaunoms šeimoms

Geriausiai apie programą yra informuotas dirbantis jaunimas. Tai atitinka ir 2020 m. tyrimo duomenis. Greičiausiai tai susiję su asmens branda – tie, kas turi aiškesnį gyvenimo planą, aiškiau žino, ko nori gyvenime, ir to siekia, natūralu, kad domisi nuosavo būsto įsigijimo galimybėmis, dirba, mažiau užsiima „savęs ieškojimu“ ir „eksperimentavimu“, yra labiau socialiai integruoti. 2023 m. tyrimas atskleidė, kad apie programą geriau žino tie dirbantieji, kurie turi stabilų darbą ir neieško alternatyvų. Taip pat apie programą geriau žino nevyriausybiniams organizacijoms priklausantys asmenys.

Tuo tarpu ženkliai mažiau nedirbančio ir nesimokančio jaunimo žino apie pirmo būsto programą. Remiantis 2020 m. tyrimo duomenimis, šios grupės žinojimo apie programą skirtumai buvo mažesni.

Ieškant požymių, kuriais pasižymi daugiau apie programą žinantys studentai, buvo nustatyta, kad geriau apie programą žinantys studentai dažniau savanoriauja, mažiau laiko praleidžia internete, pasižymi geresne fizine ir psichine sveikata ir mažiau dirba.

Kalbant apie nesimokantį ir nedirbantį jaunimą, tai tie jaunuoliai, kurie mažiau vartoja migdomųjų, yra vyresni, turi vaikų ir kurių išsilavinimas yra aukštesnis, geriau žino apie šią Vyriausybės programą.

IŠVADOS

Didėja savarankiškai (atskirai nuo tėvų) gyvenančių dirbančio, nedirbančio ir nesimokančio jaunimo bei studentų grupėse.

Mokinių grupėje dideli vidutinių pajamų tenkančių vienam šeimos nariui skirtumai, rodo didėjančią socialinę nelygybę. Didėjo studentų bei nedirbančio ir nesimokančio jaunimo pajamos lyginant su 2020 metų duomenimis.

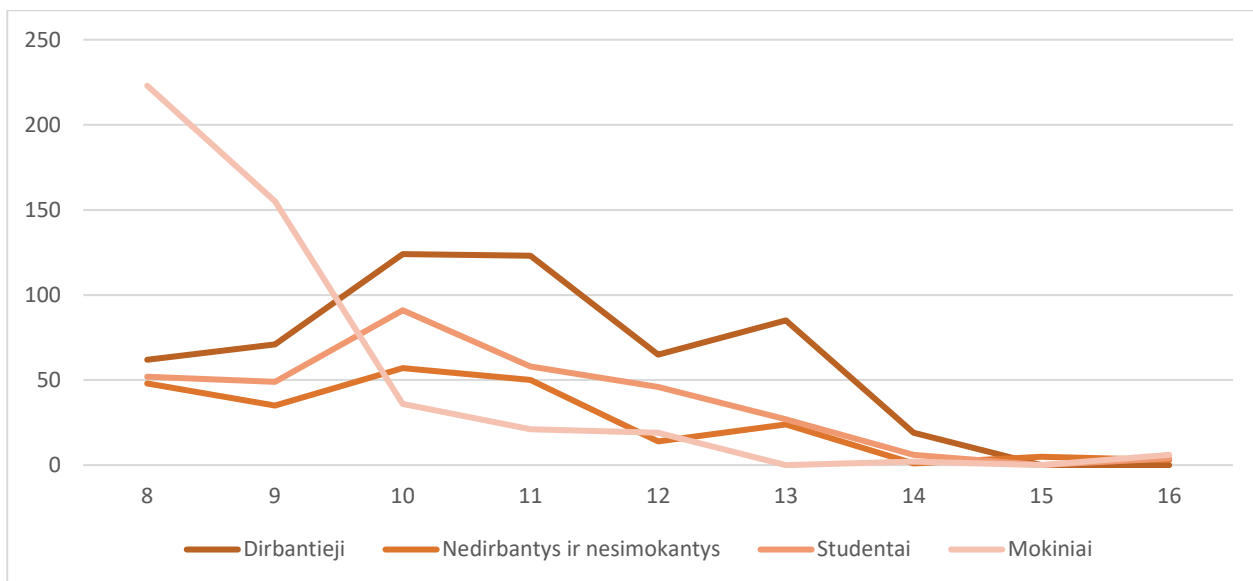
Apie Lietuvos Respublikos Vyriausybės pirmo būsto programą dažniau žino neketinantys darbo keisti dirbantieji. Apie programą žinantys studentai dažniau savanoriauja, mažiau laiko praleidžia internete, pasižymi geresne fizine ir psichine sveikata ir rečiau dirba. Apie programą žinantys nedirbantys ir nesimokantys jaunuoliai yra vyresni, turi aukštesnį išsilavinimą ir turi vaikų.

DALYVAVIMAS

Demokratiniais principais valdomoms visuomenėms yra gyvybiškai svarbus piliečių dalyvavimas sprendimų priėmimo procesuose arba politinis aktyvumas ir atsakomybės prisiėmimas už bendrą gerovę arba įsitraukimas į įvairias visuomenines ir socialiai naudingas veiklas.

Politinis-pilietinis aktyvumas

Siekiant išsiaiškinti jaunimo politinį ir pilietinį aktyvumą buvo matuojamas politinio – pilietinio aktyvumo rodiklis, kuris buvo sudarytas iš 8 kintamųjų. Šio rodiklio indikatoriai buvo susiję su dalyvavimu rinkimuose ir domėjimusi politinių partijų programomis, kandidatais ir pan. Politinio pilietinio rodiklio reikšmių pasiskirstymas skirtingose jaunimo grupėse yra vaizduojamas 17 paveiksle.

17 pav. Politinio pilietinio rodiklio reikšmių pasiskirstymas mokinių (n = 462), nedirbančiųjų ir nesimokančiųjų (n = 237), studentų (n = 333) ir dirbančio jaunimo (n = 549) grupėse

Žvelgdami į 17 paveikslą matome, kad labiausiai aktyvūs politine ir pilietine prasme yra dirbantieji. Tuo tarpu mažiausiai aktyvūs politine-pilietine prasme yra mokiniai. Studentai ir niekur nesimokantis ir nedirbantis jaunimas pagal politinį-pilietinį aktyvumą yra tarp dirbančio jaunimo ir mokinių. 2023 m. tyrimo rezultatai atliepia 2020 m. tyrimo rezultatus.

Taip pat buvo siekiama nustatyti, kokiais specifiniais požymiais pasižymi politiškai-pilietiška aktyvus jaunimas.

Kalbant apie dirbančiuosius, pasireiškė savanorystės ir išsilavinimo teigiamas poveikis pilietiniam ir politiniam dirbančio jaunimo aktyvumui – kuo asmuo yra labiau išsilavinęs, kuo jis turi didesnę savanoriavimo patirtį, tuo asmuo yra labiau politiškai-pilietiška aktyvus.

2020 m. buvo nustatyta, kad politiškai-pilietiška aktyvūs studentai jaučiasi saugesni, laisvesni, pasižymi teigiamomis nuostatomis pilietinės veiklos atžvilgiu. 2023 m. tyrimas išryškino ir savanorystės vaidmenį – būtent politiškai-pilietiška aktyvesni yra tie studentai, kurie turi savanorystės patirtį.

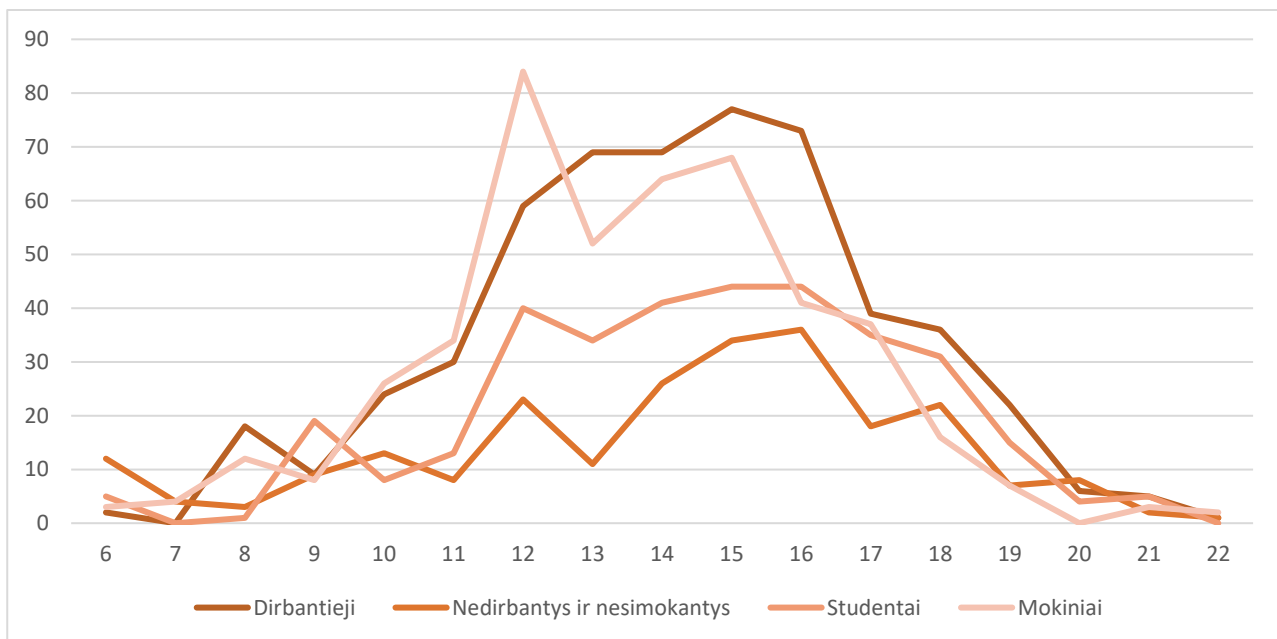
Savanorystės vaidmuo taip pat pastebėtas ir tarp nedirbančio ir nesimokančio jaunimo – kuo asmuo turi didesnę savanoriavimo patirtį, tuo jis yra labiau politiškai-pilietiška aktyvus.

5 lentelė. Politinio pilietinio aktyvumo sąsajos su kitais rodikliais skirtingose jaunimo grupėse

Politinis pilietinis aktyvumas	Mokiniai	Studentai	Dirbantieji	Nedirbantys ir nesimokantys
Aukštesnis išsilavinimas			+	
Dažniau savanoriauja		+	+	+

Aplinkos politinis aktyvumas

Aplinka atlieka vieną iš esmingiausių funkcijų formuojantis jaunam asmeniui. Asmens aplinkos politinis aktyvumas gali reikšmingai veikti asmens gyvenimo kelią. Siekiant įvertinti, koks yra jaunimo aplinkos politinis aktyvumas buvo matuojamas *jaunimo aplinkos politinio aktyvumo* rodiklis, kuris buvo skaičiuojamas iš 6 kintamųjų, pvz., vienas iš tėvų yra / buvo politinės partijos narys, tėvai kalbasi tarpusavyje apie politinius įvykius šalyje, aktualijas, apie šalies politinius įvykius šalyje ir aktualijas jaunuoliai kalbasi su tėvais, draugais, mokytojais/dėstytojais ir pastarieji skatina domėtis politikos aktualijomis. Aplinkos politinio aktyvumo rodiklio reikšmių pasiskirstymas skirtingose jaunimo grupėse yra vaizduojamas 18 paveiksle.

18 pav. Aplinkos politinio aktyvumo rodiklio reikšmių pasiskirstymas mokinių (n = 462), nedirbančiųjų ir nesimokančiųjų (n = 237), studentų (n = 333) ir dirbančio jaunimo (n = 549) grupėse

Žvelgdami į 18 paveikslą, matome, kad mokinių ir dirbančio jaunimo grupėse aplinkos politinis aktyvumas yra panašus. Mažiausiai aktyvi aplinka yra nedirbančio ir nesimokančio jaunimo atveju. Studentų aplinkos politinis aktyvumas yra per vidurį.

2020 m. tyrimo metu buvo nustatyta sąsaja tarp dirbančio jaunimo aplinkos politinio aktyvumo ir jaunuolių verslumo. Buvo keliami hipotezė, kad politiškai angažuoti žmonės yra verslesni arba priešingai - verslūs žmonės daugiau domisi politika. 2023 m. tyrime buvo identifikuotos sąsajos tarp jaunimo aplinkos politinio aktyvumo ir paties dirbančio jaunimo pilietinio aktyvumo – kuo aplinka aktyvesnė, tuo labiau pilietišką yra asmuo. Taip pat aplinkos politinis aktyvumas siejasi su šios grupės jaunimo laisvalaikiu.

Nedirbančių ir nesimokančių jaunuolių grupėje 2020 m. tyrime buvo nustatyta sąsaja tarp aplinkos politinio aktyvumo ir šeimos narių socialinio palaikymo - kuo aukštesnis aplinkos politinio aktyvumo rodiklis, tuo daugiau socialinio palaikymo jaunuoliai sulaukia iš savo šeimos narių. 2023

m. tyrimas rodo, kad nedirbantis ir nesimokantis jaunimas, kurio aplinka yra labiau politiškai aktyvi, yra labiau pats politiškai ir pilietiškai aktyvesnis, daugiau savanoriauja, įvairiau praleidžia laisvalaikį.

Mokinių grupėje 2020 m. buvo nustatyta, kad aplinkos politinio aktyvumo rodiklis paveikia mokinių pilietiškumą labdaringumą, nuostatas pilietinės visuomenės atžvilgiu, laisvalaikio leidimo būdus, aplinkos socialinį palaikymą, būsimų studijų pasirinkimo sąmoningumą. 2023 m. tyrimas parodė labai panašias tendencijas – mokiniai, kurių aplinka yra politiškai aktyvesnė, pasižymi pilietiniu aktyvumu, dalyvavimu asociacijų veikloje, pozityviu dalyvavimo asociacijose vertinimu, laisvalaikio įvairove, sąmoningesniu būsimų studijų pasirinkimu ir geresne fizine bei psichine sveikata.

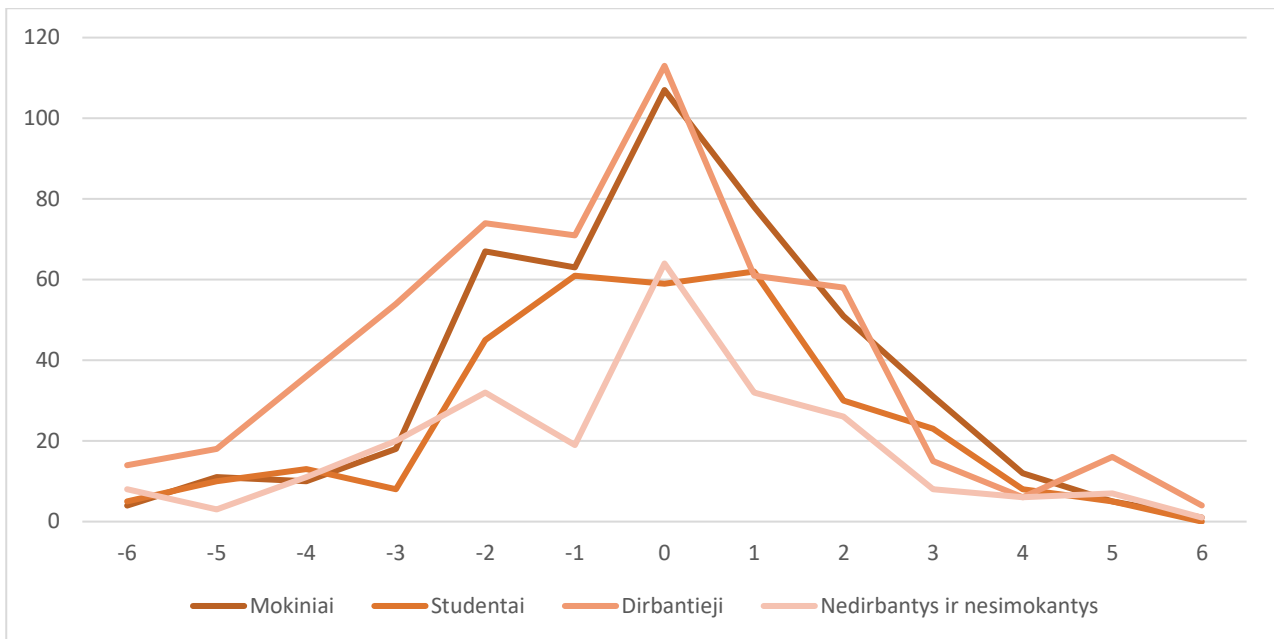
Kalbant apie studentus, 2023 m. tyrimas atskleidė, kad studentai, kurių aplinka yra politiškai aktyvesnė, daugiau dalyvauja pilietinėse veiklose, pasižymi laisvalaikio įvairove ir mažiau vartoja alkoholio.

6 lentelė. Aplinkos politinio aktyvumo sąsajos su kitais rodikliais skirtingose jaunimo grupėse

Politiškai aktyvesnė aplinka	Mokiniai	Studentai	Dirbantieji	Nedirbantys ir nesimokantys
Laisvalaikio formų įvairove		+	+	+
Aukštesnis pilietiškumas-labdaringumas	+	+	+	+
Aukštesnis politinis-pilietinis aktyvumas				+
Dažniau dalyvauja NVO veiklose/ yra nariai	+			
Sąmoningiau renkasi būsimas studijas	+			
Mažiau vartoja alkoholio		+		
Geresnė fizinė ir psichologinė savijauta	+			
Dažniau savanoriauja				+

Požiūrio į politiką negatyvumas

Požiūrio į politiką negatyvumo rodiklio indikatoriai atspindėjo neigiamas nuostatas politikos ir valdžios atžvilgiu: „politika – nešvarus reikalas“, „visos partijos vienodai blogos“, „asmens gerove turi pasirūpinti valstybė“ ir pan. Požiūrio į politiką negatyvumo rodiklio reikšmių pasiskirstymas skirtingose jaunimo grupėse yra vaizduojamas 19 paveiksle.

19 pav. Požiūrio į politiką negatyvumo rodiklio reikšmių pasiskirstymas mokinių (n = 462), nedirbančiųjų ir nesimokančiųjų (n = 237), studentų (n = 333) ir dirbančio jaunimo (n = 549) grupėse

19 paveiksle matome, kad požiūrio į politiką negatyvumo laipsnis yra panašus mokinių, dirbančiųjų ir nedirbančio ir nesimokančio jaunimo, o išsiskiria studentų grupė.

2020 m. tyrime dirbančio jaunimo grupėje buvo nustatytos sąsajos tarp negatyvaus požiūrio į politiką ir retesnio pilietinio aktyvumo. 2023 m. tyrimas rodo, kad egzistuoja sąsajos tarp požiūrio į politiką negatyvumo ir pilietinio aktyvumo, požiūrio į pilietinį aktyvumą.

Mokinių grupėje 2020 m. tyrime buvo nustatyta, kad tie mokiniai, kurie negatyviai žvelgia į politiką, rečiau dalyvauja ir pilietinėse veiklose. 2023 m. tyrime buvo patvirtintos 2020 m. identifikuotos sąsajos.

Studentai, kaip ir aukščiau minėtos grupės, 2020 m., rečiau dalyvaudavo pilietinėse veiklose, jeigu jų požiūris į politiką buvo negatyvesnis. 2023 m. tyrimas išryškino daugiau sąsajų. Pirmiausia tai studentų požiūris į politiką koreliuoja su jų dalyvavimu pilietinėse veiklose, požiūriu į asociacijų veiklą. Antra, tai yra sąsaja tarp požiūrio į politiką negatyvumą ir aplinkos politinio aktyvumo. Ir, trečia, egzistuoja koreliacija tarp požiūrio į politiką ir laisvalaikio – kuo negatyvesnis požiūris į politiką, tuo skurdesnis yra laisvalaikis.

Kaip rodė 2020 m. tyrimas, nesimokantis ir nedirbantis jaunimas mažiau dalyvauja pilietinėse politinėse veiklose, esant negatyvesniam požiūriui į politiką. 2023 m. tyrimas iš dalies atkartojė ankstesnes išvadas apie požiūrio į politiką sąsają su dalyvavimu pilietinėse veiklose, tačiau taip pat atskleidė ir tai, kad tie, kas negatyviau žvelgia į politiką, labiau linkę emigruoti.

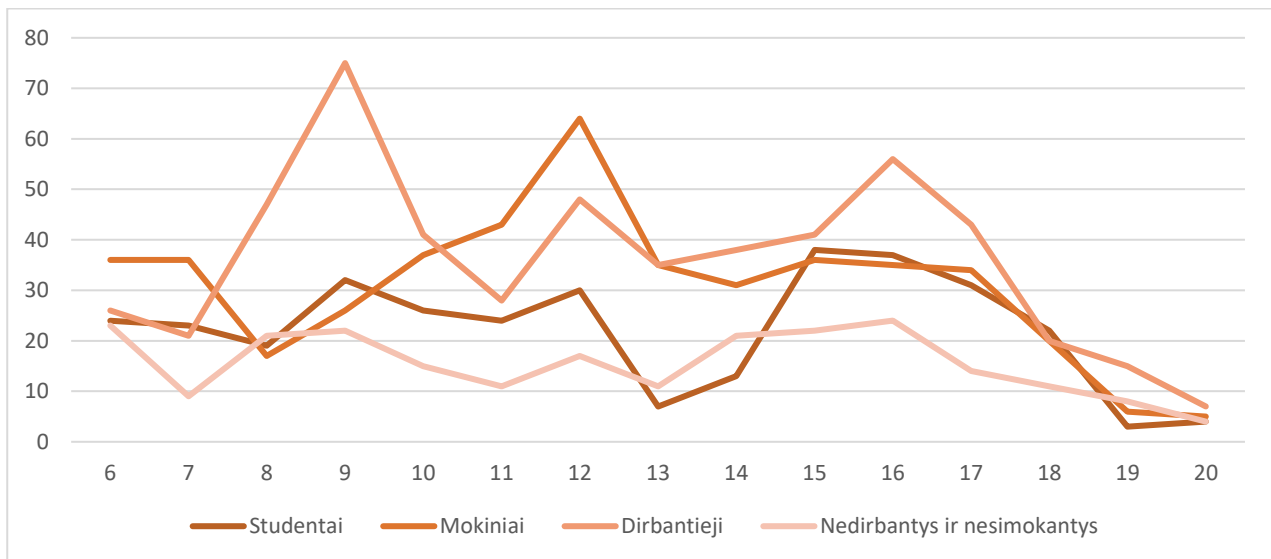
7 lentelė. Negatyvaus požiūrio į politiką sąsajos su kitais rodikliais skirtingose jaunimo grupėse

Negatyvesnis požiūris į politiką	Mokiniai	Studentai	Dirbantieji	Nedirbantys ir nesimokantys
Mažesnis pilietinis aktyvumas	+	+	+	
Mažiau politiškai aktyvūs			+	+
Negatyvesnis požiūris į asociacijų veiklą		+		
Negatyvesnis požiūris į pilietines veiklas			+	
Maža laisvalaikio formų įvairovė		+		
Mažiau politiškai aktyvi aplinka		+		
Labiau linkę emigruoti				+

Pilietiškumas-labdaringumas

Asmens pilietiškumas ir labdaringumas yra šalies turtas, nes, kaip sako ekonomistai, pilietiškumas ir labdaringumas generuoja teigiamus išorinius poveikius, todėl visuomenės investicija į pilietines labdaringas veiklas yra investicija į socialinę gerovę. Siekiant nustatyti, kiek jaunimas yra pilietiškas ir labdaringas, buvo matuojamas pilietiškumo-labdaringumo rodiklis, kuris buvo sudarytas iš 6 kintamųjų. Šio suminio rodiklio indikatoriai: „dalyvavote pilietinėse akcijose“; „dalyvavote labdaros renginiuose“; „dalyvavote viešose diskusijose ar susirinkimuose gyvenamojoje /mokymosi vietoje, darbe“; „dalyvavote gyvenamosios vietos, miesto renginiuose“; „siuntėte sms / skambinote aukodami įvairių paramos / labdaros akcijų metu“; „pasirašėte peticiją (elektroninį ar popierinį variantą)“.

Pilietiškumo-labdaringumo rodiklio reikšmių pasiskirstymas skirtingose jaunimo grupėse yra vaizduojamas 20 paveiksle.

20 pav. Pilietiškumo-labdaringumo rodiklio reikšmių pasiskirstymai mokinių (n = 462), nedirbančiųjų ir nesimokančiųjų (n = 237), studentų (n = 333) ir dirbančio jaunimo (n = 549) grupėse

Iš 20 paveikslo matome, kad tarp jaunimo grupių egzistuoja skirtumai. Galime teigti, kad daugiausiai mažai pilietiški jaunuoliai yra dirbančiųjų grupėje, tuo tarpu daugiausiai labai pilietiški jaunuoliai yra studentų grupėje. Toliau detaliau aptarsime kiekvieną iš jaunimo grupių.

2020 m. buvo nustatyta, kad pilietiški mokiniai turi geresnį socialinį kapitalą - daugiau sulaukia socialinio palaikymo iš suaugusiųjų šeimos narių ir yra labiau patenkinti santykiais su draugais. Be to, jie yra socialiai aktyvesni ir pasižymi įvairesniu laisvalaikiu. 2023 m. tyrimas iš dalies pakartojo 2020 m. tyrime nustatytas sąsajas - labiau pilietiški mokiniai pasižymi įvairesniu laisvalaikiu. Be to, jų aplinka yra labiau politiškai aktyvi ir šie mokiniai mažiau vartoja alkoholį.

Dirbančio jaunimo grupėje 2020 m. tyrime buvo nustatyta sąsaja tarp pilietinių nuostatų ir įvairesnio laisvalaikio. 2023 m. tyrimas patvirtino šią išvadą ir išryškino naujas teigiamas sąsajas tarp pilietinių nuostatų ir pilietinių veiklų, socialinio kapitalo, aplinkos politinio aktyvumo. Be to, labiau pilietiški ir labdaringi dirbantys jaunuoliai mažiau laiko praleidžia internete ir pasižymi geresne psichine bei fizine sveikata.

2020 m. tyrimas atskleidė sąsajas tarp laisvalaikio įvairovės ir studentų pilietiškumo labdaringumo nuostatų bei veiklų. 2023 m. tyrimas atskleidė teigiamas sąsajas tarp studentų pilietiškumo labdaringumo nuostatų ir socialinio kapitalo (pasitenkinimo draugais, tėvų palaikymo),

pilietiškumo (savanoriavimo, pilietinių veiklų vertinimo), aplinkos politinio aktyvumo, laisvalaikio įvairovės ir mažesnio alkoholio vartojimo.

Nesimokančio ir nedirbančio jaunimo grupėje 2020 m. tyrime buvo nustatyta, kad pilietiškai aktyvesni jaunuoliai turi įvairesnį laisvalaikį ir labiau pilietiškai aktyvios yra merginos. 2023 m. tyrimas išryškino panašias sąsajų tendencijas kaip kitose grupėse – labiau pilietiškai ir labdaringi nedirbantys ir nesimokantys jaunuoliai pasižymi geresniu socialiniu kapitalu (tėvų palaikymu), įvairesniu laisvalaikiu, didesniu aplinkos politiniu aktyvumu, geresne psichine bei fizine sveikata ir mažesniu alkoholio vartojimu.

8 lentelė. Pilietiškumo-labdaringumo sąsajos su kitais rodikliais skirtingose jaunimo grupėse

Labiau pilietiškai	Mokiniai	Studentai	Dirbantieji	Nedirbantys ir nesimokantys
Laisvalaikio formų įvairovė	+	+	+	+
Politiškai aktyvesnė aplinka	+	+	+	+
Mažiau vartoja alkoholio	+	+		+
Mažiau laiko praleidžia internete			+	
Geresnė fizinė ir psichologinė savijauta			+	+
Labiau patenkinti santykiais su draugais		+	+	
Dažniau savanoriauja		+		
Labiau pilietiškos merginos				+
Pozityvesnis požiūris į pilietines veiklas		+		
Sulaukia daugiau socialinio palaikymo iš suaugusių šeimos narių		+	+	+

IŠVADOS

Aplinka didžiausią įtaką turi mokiniams ir nedirbantiems bei nesimokantiems jaunuoliams, nes aplinkos politinio aktyvumo rodiklis paveikia daugiausia šių grupių gyvenimo aspektų. O mažiausią įtaką turi dirbantiesiems.

Politiškai aktyviausi dirbantieji, o mažiausiai aktyvūs – mokiniai. Politinis aktyvumas taip pat yra susijęs su išsilavinimu (kuo jis aukštesnis – tuo jauni žmonės aktyvesni) ir savanorystės patirtimis, (savanorystės patirčių turintys yra politiška aktyvesni).

Negatyvus požiūris į politiką susijęs su negatyvesniu požiūriu į pilietines veiklas ir lemia mažesnį pilietiškumą ar įsitraukimą į pilietines veiklas. N nedirbančių ir nesimokančių grupėje negatyvus požiūris į politiką susijęs (didina) su ketinimais emigruoti.

Mažiausiai pilietiškai aktyvių yra dirbančiųjų, o daugiausiai – studentų grupėje. Didesnis pilietinis aktyvumas yra susijęs su aplinkos politiniu aktyvumu visose jaunimo grupėse. Pilietiškai aktyvus jaunimas pasižymi didesne laisvalaikio leidimo formų įvairove. Pilietiškai aktyvus jaunimas, išskyrus dirbančiuosius, taip pat mažiau vartoja alkoholio. Jaunimo nedarbo atveju pilietinis aktyvumas veikia kaip apsauginis veiksnys nuo blogos fizinės ir psichologinės savijautos.

REKOMENDACIJOS

Mažinti susipriešinimą su politikais ir negatyvų požiūrį į politiką. Šviesti jaunimą politikos formavimo ir įgyvendinimo klausimais, pvz., apie partijų ideologijų skirtumus, apie tam tikrų ideologijos nulemtų sprendimų įgyvendinimo praktines pasekmes ne tik paskiriems individams, bet ir visuomenės gerovei.

Ugdyti (skatinti) ne individualistines, o visuomeninį audinį (ryšius ir jų tankumą), darnią visuomenės raidą palaikančias vertybes, pvz., sugyvenimo su kitokiais, skirtingas nuomones, požiūrius ir poreikius turinčiais individais, taupumo, dalijimosi bei rūpinimosi silpnesniais ir pan.

vertybes.

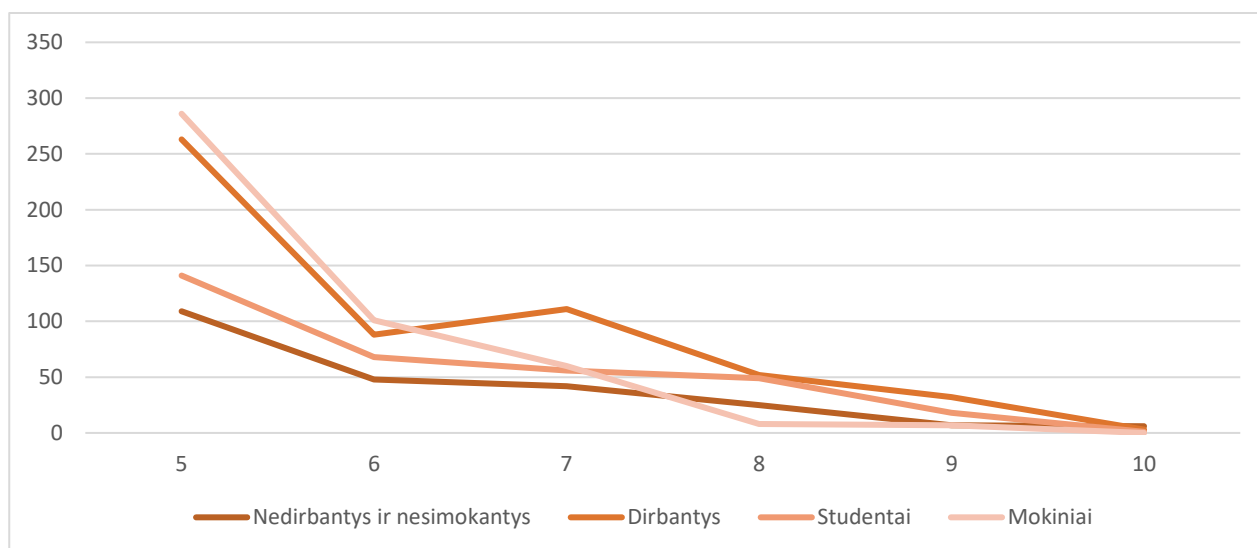
Ugdant kompetencijas, reikalingas demokratijos įgyvendinimui, dalyvavimui priimant sprendimus ir atsakomybės už priimtų sprendimų pasekmes prisiėmimui, taikyti praktinius metodus. Šiam tikslui tinka visos jaunimo politikos formavimo ir įgyvendinimo priemonės. Pilietinio ugdymo pamokos turi suteikti ne tik valstybės valdymo pagrindų žinias, bet ir praktinių įgūdžių.

ĮPROČIAI IR GYVENIMO BŪDAS

2010-2011, 2020 ir 2023 metų tyrimo bangų duomenų lyginimas rodo tą pačią tendenciją, kad mažėjo jaunimo alkoholio vartojimas, nežymiai bet didėjo narkotikų vartojimas, padaugėjo narkotikus bandžiusiųjų ir norinčių pabandyti dalis. Ir kiti tyrimai atskleidžia, kad šiuolaikiam jaunimui narkotikai tampa alkoholio pakaitalu (Rupšienė ir kt., 2020). Toliau atskirai aptarsime kiekvieną iš žalingų įpročių.

Alkoholio vartojimas

Siekiant išsiaiškinti jaunimo grupių alkoholio vartojimo paplitimą, buvo matuojamas alkoholio vartojimo problematiškumo rodiklis, kuris yra sudarytas iš 5 indikatorių. Alkoholio vartojimo problematiškumo rodiklio reikšmių pasiskirstymas skirtingose jaunimo grupėse yra vaizduojamas 21 paveiksle.

21 pav. Alkoholio vartojimo problematiškumo rodiklio reikšmių pasiskirstymas mokinių (n = 462), nedirbančiųjų ir nesimokančiųjų (n = 237), studentų (n = 333) ir dirbančio jaunimo (n = 549) grupėse

Sprendžiant pagal 21 paveiksle vaizduojamų grafikų nuolydžius, galime teigti, kad alkoholio vartojimas yra problematiškesnis nedirbančio ir nesimokančio jaunimo bei studentų grupėse. O mažiausiai problematiškas yra tarp mokinių ir dirbančio jaunimo. Toliau aptarsime kiekvieną iš jaunimo grupių atskirai.

Kuo daugiau alkoholio vartoja studentai ir nesimokantys bei nedirbantys jaunuoliai, tuo mažesnė laisvalaikio įvairovė, pilietinis aktyvumas, politinis aktyvumas, rečiau savanoriauja, negatyvesnis požiūris į pilietines veiklas, mažesnis socialinis kapitalas (draugystės santykiais), bei blogesnė psichinė ir fizinė sveikata.

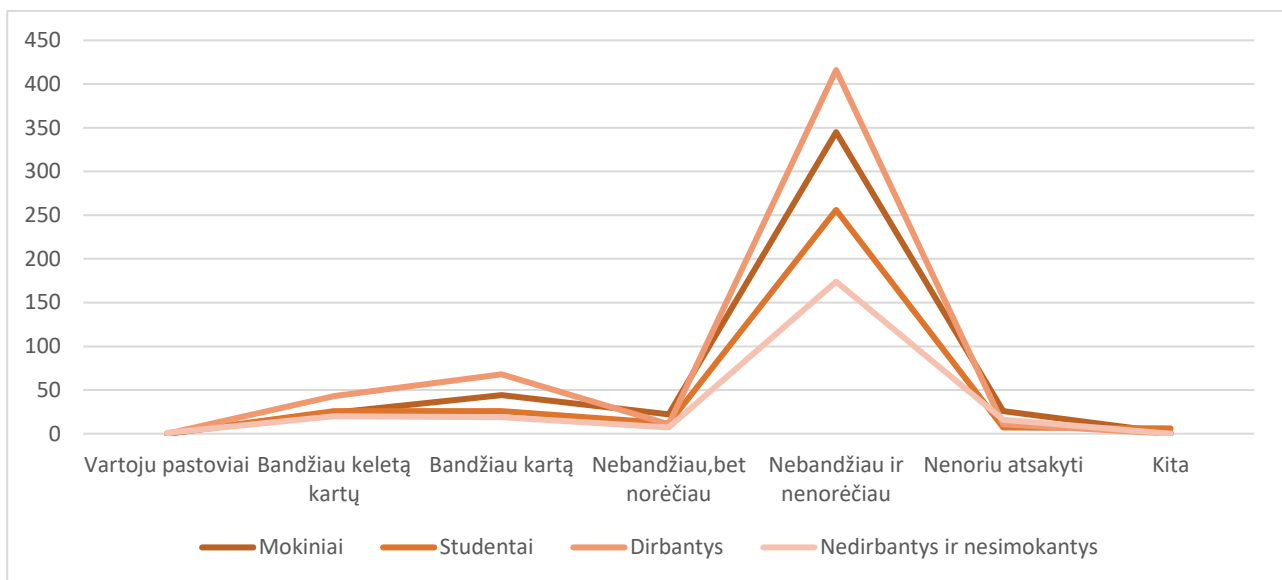
Dirbančio jaunimo grupėje intensyvesnis alkoholio vartojimas sietinas su mažesniu socialiniu aktyvumu (skurdesniu laisvalaikiu, daugiau laiko internete, mažiau savanoriavimo), problemomis

darbe ir prastesne fizine ir psichine sveikata.

Alkoholio vartojimo problemų turintys mokiniai yra mažiau socialiai aktyvūs (mažesnis politinis aktyvumas ir daugiau laiko praleidžiama internete), taip pat pasižymi prastesne fizine ir psichine sveikata bei daugiau rūko.

Santykis su narkotikų vartojimu

Skirtingų jaunimo grupių pasiskirstymas pagal santykį su narkotikų vartojimu yra vaizduojamas 22 paveiksle.

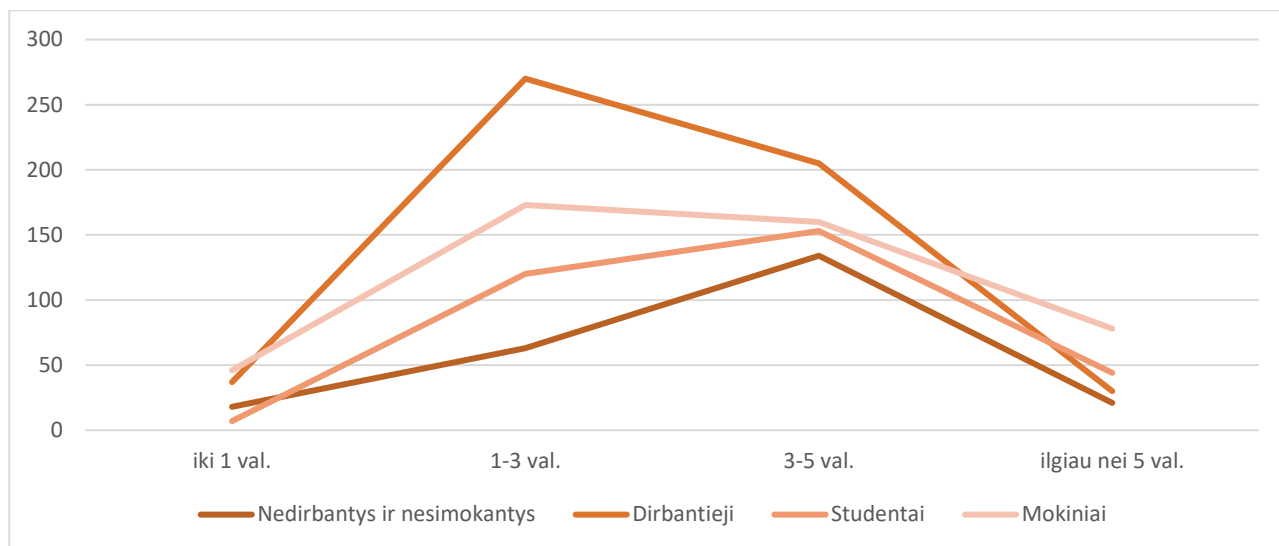

22 pav. Santykio su narkotikų vartojimu pasiskirstymas mokinių (n = 462), nedirbančiųjų ir nesimokančiųjų (n = 237), studentų (n = 333) ir dirbančio jaunimo (n = 549) grupėse

2020 m. jaunimo problematikos tyrimas atskleidė, kad jaunimo grupės skiriasi pagal santykį su narkotikų vartojimu. Tuo tarpu 2023 m. matavimas nerodė ryškių skirtumų tarp grupių. Taip pat santykinai maža jaunimo dalis turėjo vienokią ar kitokią patirtį vartojant narkotikus. Absoliučiai didžioji kiekvienos jaunimo grupės dauguma nurodė *nebandę ir nenorintys bandyti* narkotinių medžiagų. Esant mažai narkotikų vartojimo įvairovei ar dispersijai tolimesnė sąsajų nustatymo analizė neturi prasmės.

Laikas, praleidžiamas internete

Virtuali erdvė, kasdienio gyvenimo skaitmenizacija yra šių dienų visuomenės ypatumai. Lyginant trijų jaunimo problematikos tyrimų bangų duomenis, stebimas nuoseklus laiko praleidžiamo internete didėjimas. Internetu praleidžiamo laiko lyginimas skirtingose jaunimo grupėse vaizduojamas 23 paveiksle.

23 pav. Laiko praleidžiamo internete trukmė mokinių (n = 462), nedirbančiųjų ir nesimokančiųjų (n = 237), studentų (n = 333) ir dirbančio jaunimo (n = 549) grupėse

Žvelgdami į 23 paveikslą, matome, kad jaunimo grupės skiriasi pagal laiko praleidžiamo internete trukmę. Santykinai daugiausia laiko internete praleidžia nesimokantis ir nedirbantis jaunimas. Antroje vietoje pagal laiką praleidžiamą internete yra studentai, o santykinai mažiausiai – dirbantis jaunimas.

2020 m. nebuvo rasta laiko praleidžiamo internete sąsajų su kitomis dirbančiųjų grupės charakteristikomis. Tuo tarpu 2023 m. jaunimo problematikos tyrimas parodė, kad kuo daugiau laiko dirbantis jaunuolis praleidžia internete, tuo mažiau jis yra socialiai aktyvus (mažesnis pilietinis aktyvumas, mažiau savanoriauja), turi problemų su alkoholio vartojimu ir pasižymi prastesne fizine ir psichine sveikata.

2020 m. tyrimas parodė, kad mokinių praleistas laikas internete koreliuoja su kompiuteriniais žaidimais laisvalaikiu. 2023 m. tyrimas rodo, kad mažiau laiko internete praleidžiantys mokiniai pasižymi laisvalaikio įvairove, turi mažiau žalingų įpročių (alkoholio vartojimas, rūkymas) ir pasižymi geresne fizine ir psichine sveikata.

Kalbant apie studentų grupę, 2020 m. buvo nustatyta, kad kuo jaunesni studentai, tuo daugiau laiko praleido internete, ir kuo daugiau laiko praleido internete, tuo dažniau vartojo alkoholį ir turėjo daugiau draugų. Galima daryti prielaidą, kad studentai internetą dažniau naudojo bendravimui arba ryšiams su draugais palaikyti. 2023 m. tyrimas išryškino laiko, praleidžiamo internete, ir fizinės bei psichinės sveikatos sąsają studentų grupėje.

Nedirbantis ir nesimokantis jaunimas daugiausiai laiko praleidžia internete. 2020 m. tyrimas išryškino teigiamą sąsają tarp interneto ir alkoholio vartojimo. 2023 m. tyrimo duomenys rodo, kad kuo daugiau laiko internete praleidžia nedirbantis ir nesimokantis jaunimas, tuo skurdesnis yra jo laisvalaikis, mažesnis socialinis tinklas, dažniau vartojamas alkoholis ir susiduriama su psichinės ir fizinės sveikatos problemomis.

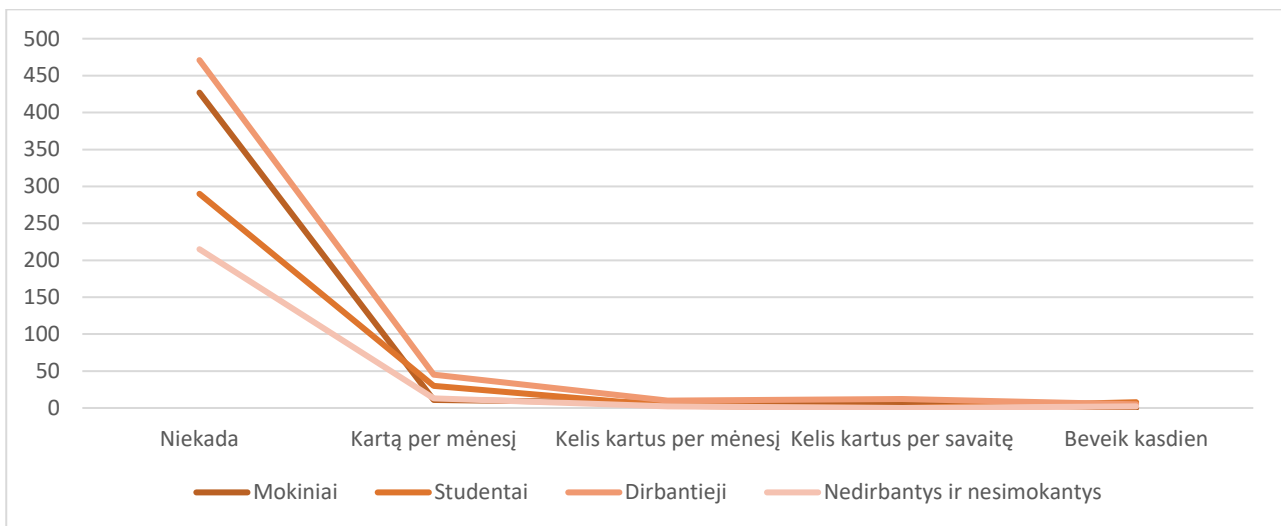
9 lentelė. Laiko praleidžiamo internete sąsajos su kitais rodikliais skirtingose jaunimo grupėse

Daugiau laiko internete praleidžiantys jaunuoliai	Mokiniai	Studentai	Dirbantieji	Nedirbantys ir nesimokantys
Mažesnė laisvalaikio formų įvairovė	+			+
Turi mažiau draugų				+
Dažniau vartoja alkoholį	+		+	+
Dažniau rūko	+			

Mažesnis pilietinis aktyvumas			+	
Rečiau savanoriauja			+	
Prastesnė fizinė ir psichologinė savijauta	+	+	+	+

Migdomųjų / raminamųjų vaistų vartojimas

Lyginant jaunimo problematikos tyrimų trijų bangų matavimo rezultatus stebimas nuoseklus migdomųjų ir raminamųjų vaistų vartojimo mažėjimas. 2023 m. tyrimo rezultatai apie migdomųjų ir raminamųjų vaistų vartojimą skirtingose jaunimo grupėse pateikti 24 paveiksle.

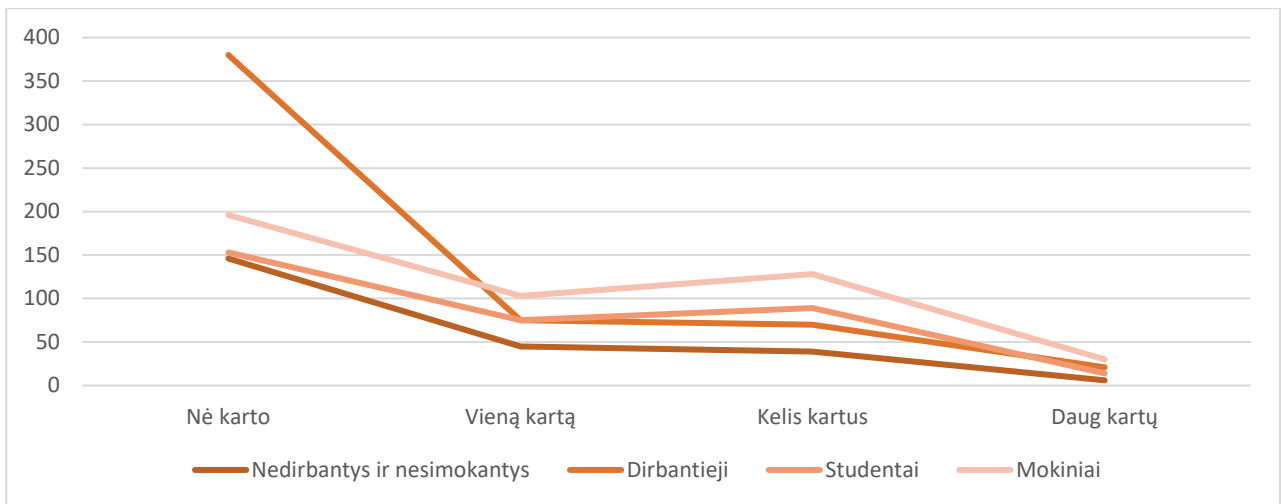

24 pav. Migdomųjų ir raminamųjų vaistų vartojimo pasiskirstymas mokinių (n = 462), nedirbančiųjų ir nesimokančiųjų (n = 237), studentų (n = 333) ir dirbančio jaunimo (n = 549) grupėse

Žvelgdami į 24 paveikslą, matome, kad migdomųjų ir raminamųjų vaistų vartojimas nėra populiarus tarp jaunimo. Tik labai nežymi jaunimo dalis visose grupėse vartoja migdomuosius ir raminamuosius vaistus.

Sportavimo dažnumas

Fizinis aktyvumas yra reikšmingas veiksnys tiek psichinei tiek fizinei sveikatai. Lyginant trijų jaunimo problematikos tyrimų matavimus, stebimas nuoseklus fizinio aktyvumo mažėjimas, t. y. nuosekliai nuo 28,4 proc. 2010-2011 m., 41 proc. 2020 m. iki 55,5 proc. 2023 m. daugėjo ir nesportuojančio jaunimo dalis ir nuosekliai mažėjo vieną kartą per savaitę bei kiekvieną dieną sportuojančio jaunimo dalis. Jaunimas vis rečiau sportuoja bei trumpėja vienos treniruotės laikas. Grupių lyginimas pagal tai, kiek kartų per savaitę sportuoja, pateiktas 25 paveiksle.

25 pav. Sportavimo dažnumo per savaitę palyginimas mokinių (n = 462), nedirbančiųjų ir nesimokančiųjų (n = 237), studentų (n = 333) ir dirbančio jaunimo (n = 549) grupėse

Žvelgdami į 25 paveikslą, matome, kad mažiausiai fiziškai aktyvus yra dirbantis jaunimas, tuo tarpu studentai ir mokiniai yra santykinai labiausiai fiziškai aktyvūs. Jaunimas, kuris nei mokosi, nei studijuoja yra per vidurį. Santykinai aukštesnis mokinių fizinis aktyvumas gali būti siejamas su fizinio lavinimo pamokomis, kurios vyksta kelis kartus per savaitę.

2020 m. tyrimas išryškino mokinių sportavimo dažnumo ir sportavimo kaip laisvalaikio leidimo būdo sąsajas. Tuo tarpu 2023 m. tyrimas parodė, kad kuo dažniau mokinys sportuoja, tuo ilgesnė yra jo viena treniruotė.

Studentų grupėje 2020 m. tyrime sportavimo dažnumas buvo susijęs su laisvalaikio leidimu su draugais, laisvalaikio galimybių matymu kaimynystėje ir amžiumi (vyresni studentai dažniau sportuoja). 2023 m. tyrimo rezultatai patvirtino sąsajas tarp sportavimo dažnumo ir laisvalaikio leidimo būdų įvairovės, bei kaip ir mokinių grupės atveju – fizinio aktyvumo dažnumo sąsają su fizinio aktyvumo trukme.

2020 m. tyrimas rodė, kad nedirbančių bei nesimokančių jaunuolių grupėje daugiau sportuojantys jaunuoliai pasižymėjo stipresniais socialiniais ryšiais, geresne psichine ir fizine sveikata, pozityvesniu požiūriu į politiką ir politikus. Tuo tarpu 2023 m. jaunimo problematikos tyrimas parodė analogiškas sąsajas kaip ir studentų grupėje.

Dirbančio jaunimo grupėje fizinio aktyvumo dažnumas susijęs su savanoryste ir, kaip ir kitų grupių atvejais, kuo jaunuolis dažniau sportuoja, tuo ilgesnė yra jo treniruotė.

10 lentelė. Sportavimo savaitės eigoje dažnumo sąsajos su rodikliais skirtingose jaunimo grupėse

Dažniau sportuoja savaitės eigoje	Mokiniai	Studentai	Dirbantieji	Nedirbantys ir nesimokantys
Didesnė laisvalaikio leidimo būdų įvairovė		+		+
Sportavimo savaitės eigoje dažnumas	+	+	+	+
Dažniau savanoriauja			+	

Pirmųjų lytinių santykių amžius

Trijų jaunimo problematikos tyrimo bangų duomenų lyginimas rodo, kad ankstyvų (iki 17 metų) lytinių santykių rodiklis kinta, 2020 m. jis buvo išaugęs (nuo 55 proc. 20210-2011 m. iki 66 proc.), o 2023 metais sumažėjo iki 43 proc. Tačiau ankstėjo apatinė pirmų lytinių santykių amžiaus

riba - pirmus du matavimus ji buvo ties 12 metų, o 2023 m. – 11 metų.

2023 m. tyrimo rezultatai atskleidė jaunimo grupių skirtumus pagal pirmųjų lytinių santykių amžių. Anksčiausiai lytinius santykius nurodė pradėję mokiniai (16 m.), o vėliausiai - nedirbantis ir nesimokantis jaunimas (~18 m.), studentai ir dirbantieji yra per vidurį (~17 m.).

2020 m. tyrimo rezultatai rodė, kad kuo jaunesniame amžiuje mokiniai pradėjo lytinius santykius, tuo jie liberaliau žiūri į nesantuokinius lytinius santykius, mano, kad santuoka nebūtina, prieš santuoką reikia pagyventi kartu ir pan. Ir kuo vyresni mokiniai, tuo vėliau pradėjo lytinius santykius. 2023 m. tyrimo duomenys rodo, kad vėliau lytinius santykius linkę pradėti geriau besimokantys ir labiau savo laisvalaikiu patenkinti mokiniai.

Kalbant apie studentus, 2020 m. buvo nustatyta, kad kuo jaunesni studentai pradėjo lytinius santykius, tuo dažniau eksperimentavo su narkotikais. 2023 m. tyrime nustatyta, kad lytinius santykius anksčiau pradėjo tie studentai, kurie yra mažiau patenkinti studijomis, turi mažiau artimų draugų, jų aplinka yra mažiau politiškai aktyvi ir jie dažniau vartoja alkoholį.

Dirbančio jaunimo ir nedirbančio bei nesimokančio jaunimo grupėse prasmingų korelacijų nebuvo nustatyta.

Kontraceptinių priemonių naudojimas

Lyginant 2010-2011 m. ir 2020 m. tyrimų duomenis, buvo pastebėta, kad jauni žmonės dažniau naudoja kontraceptines priemones, nors sumažėjo dalis kontraceptines priemones naudojanti visada, bet kartu sumažėjo ir jų nenaudojančių arba retai naudojančių dalis. Analizuojant 2023 m. tyrimo duomenis, nustatyta, kad jaunimo grupės skiriasi pagal kontracepcijos priemonių naudojimo dažnumą. Rečiausiai kontracepcijos priemones naudojo dirbantieji, o dažniausiai - studentai. Mokiniai ir niekur nesimokantis ir nedirbantis jaunimas užėmė tarpinę poziciją.

Statistiškai reikšmingų ir prasmingų korelacininių ryšių tarp įvairių savybių ir kontraceptinių priemonių naudojimo dažnumo jaunimo grupėse nustatyta nebuvo.

IŠVADOS

2010-2011, 2020 ir 2023 metų tyrimo bangų duomenų lyginimas rodo, kad mažėjo jaunimo alkoholio, nežymiai, bet didėjo narkotikų vartojimas, padaugėjo narkotikus bandžiusiųjų ir norinčių pabandyti dalis.

Alkoholio vartojimo problematiškumo rodiklis leidžia prognozuoti ilgesnę laiko, praleidžiamo internete trukmę, ir blogesnę fizinę bei psichologinę savijautą, mažesnę laisvalaikio įvairovę (mokiniais) ir sunkumus įveikiant problemas darbe (dirbantiesiems) ir mažesnę įsitraukimą į pilietines veiklas.

Nustatytas nuoseklus fizinio aktyvumo mažėjimas, tuo tarpu fizinis aktyvumas yra reikšmingas veiksnys padedantis palaikyti tiek fizinę ir psichinę sveikatą.

2020 m. problematikos tyrimas buvo vykdomas Covid-19 pandemijos laikotarpiu, tarp dviejų karantinų. Laiko, praleidžiamo internete, rodiklis buvo paveiktas kontaktų ribojimų, priverstinio darbo ir mokymo procesų perkėlimo į nuotolį. 2020 m. bangos matavimuose buvo išryškėjusi sąsaja tarp studentų laiko trukmės internete ir draugų skaičiaus, nes kontaktinis bendravimas persikėlė į nuotolį. Tačiau 2023 m. bangos duomenyse šios sąsajos nebeliko. Grįžus į kontaktinio darbo ritmą, stebimas neigiamos ilgo laiko praleidžiamo internete pasekmės. Jis neigiamai veikia fizinę ir psichinę sveikatą visoms jaunimo grupėms, didina alkoholio vartojimo tikimybę visoms grupėms, išskyrus studentus. Mažina laisvalaikio formų įvairovę mokiniais ir nedirbančiam, nesimokančiam jaunimui. Dirbančiųjų grupėje mažina pilietinį aktyvumą ir savanorystę.

Lyginant trijų bangų duomenis, 2023 m. ankstyvų lytinių santykių rodiklis buvo mažiausias. Vėliau lytinius santykius linkę pradėti geriau besimokantys ir labiau savo laisvalaikiu patenkinti mokiniai.

REKOMENDACIJOS

Įvairiais būdais didinti jaunimo fizinį aktyvumą, ugdyti sveikos gyvensenos įgūdžius. Sudaryti sąlygas, kad kuo daugiau mokyklinio amžiaus jaunimo įsitrauktų į fizinį aktyvumą užtikrinančias neformaliojo švietimo veiklas. Propaguoti, skatinti ne tiek profesionalų sportą, kiek sveikatą palaikantį fizinį judrumą. Formuoti įgūdžius, kurie padėtų kaitalioti pasyvias ir aktyvias veiklas.

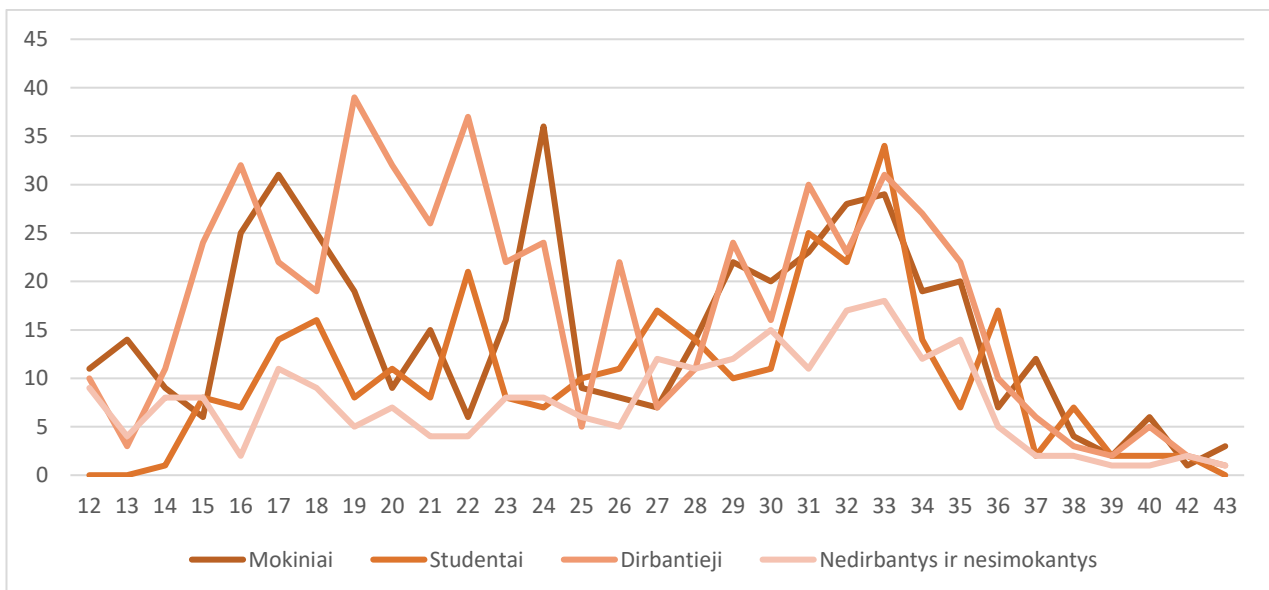
Mokiniam didinti kūno kultūros pamokų skaičių. Sudaryti sąlygas judriai praleisti pertraukas ir pamokų langus, išnaudojant mokyklos kiemą, koridorius ir kitas erdves.

Remti, populiarinti komandinės sporto šakas, pvz., krepšinį, futbolą, rankinį ir kt., nes žaisdami šiuos žaidimus, jaunuoliai ne tik sportuoja, bet ir lavina bendradarbiavimo įgūdžius.

PSICHOLOGINĖ IR FIZINĖ SAVIJAUTA

Psichologinė ir fizinė savijauta

Lyginant 2010-2011 ir 2020 metų duomenis, buvo matomas tiek fizinės tiek psichinės sveikatos rodiklio pagerėjimas, o 2023 m. – pablogėjimas. Psichinei ir fizinei sveikatai įvertinti buvo naudojamas psichinės ir fizinės sveikatos rodiklis, kuris buvo sudarytas iš 12 indikatorių. Psichinės ir fizinės sveikatos rodiklio reikšmių pasiskirstymas skirtingose jaunimo grupėse yra vaizduojamas 26 paveiksle.

26 pav. Apjungto fizinės ir psichinės sveikatos rodiklio reikšmių pasiskirstymas mokinių (n = 462), nedirbančiųjų ir nesimokančiųjų (n = 237), studentų (n = 333) ir dirbančio jaunimo (n = 549) grupėse

Kuo didesnė rodiklio reikšmė, tuo prastesnė yra asmens fizinė ir psichinė sveikata. Buvo nustatyti skirtingų jaunimo grupių skirtumai. Santykinai geriausia yra dirbančiųjų fizinė ir psichinė sveikata, o prasčiausia – nesimokančio ir nedirbančio jaunimo.

2020 m. buvo nustatyta, kad mokinių blogesnė psichologinė sveikata susijusi su sunkumais įveikiant mokykloje kylančias problemas ir suaugusių šeimos narių socialinio palaikymo trūkumu. 2023 m. tyrimas išryškino, kad mokiniai, kuriems būdinga geresnė fizinė ir psichinė sveikata, pasižymi laisvalaikio įvairove, geresniais santykiais su draugais, ir turi mažiau žalingų įpročių (alkoholio vartojimas, rūkymas) bei mažiau laiko praleidžia internete.

2020 m. buvo nustatytos sąsajos tarp studentų psichinės ir fizinės sveikatos ir dalyvumo, įsitraukimo į visuomenines veiklas. 2023 m. jaunimo problematikos tyrimas parodė prastesnės

psichinės ir fizinės sveikatos studentų grupėje šaltinius – nepasitenkinimą esamomis studijomis, sunkumus įveikiant problemas darbe ir žalingus įpročius. Taip pat prastesne psichine ir fizine sveikata pasižymintys studentai turėjo siauresnį socialinį tinklą bei skurdžiau leido laisvalaikį ir daugiau laiko praleido virtualioje erdvėje.

2020 m. tyrimas parodė, kad blogesnė dirbančiųjų psichinė ir fizinė savijauta susijusi su sunkumais darbe, silpnais socialiniais ryšiais, žalingais įpročiais. 2023 m. tyrimas didžiąja dalimi patvirtina ankstesnio tyrimo išvadas – prastesne fizine ir psichine sveikata pasižymintis jaunimas susiduria su sunkumais darbe, turi skurdesnį laisvalaikį, yra mažiau pilietišką (pilietinis aktyvumas, savanorystė, požiūris į pilietines veiklas), dažniau vartoja alkoholį ir daugiau laiko praleidžia internete.

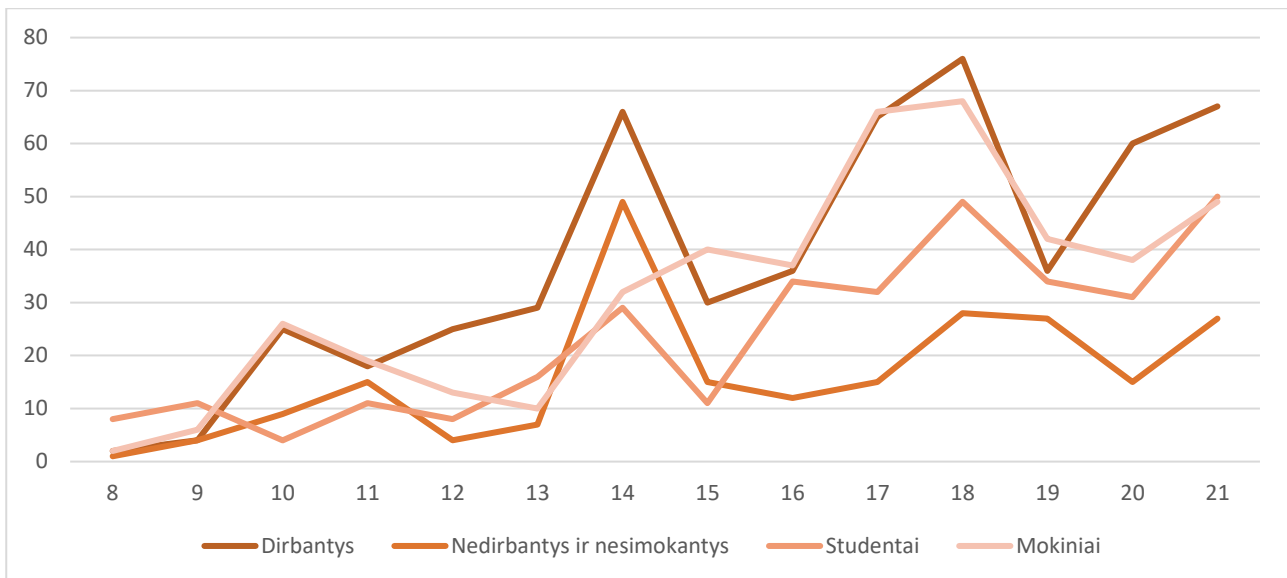
Nedirbančio ir nesimokančio jaunimo gretose psichinė ir fizinė sveikata 2020 m. tyrimo duomenimis buvo susijusi su žalingais įpročiais, neigiamu požiūriu į pilietines veiklas. 2023 m. tyrimas patvirtino 2020 m. tyrimo išvadas ir buvo identifiкуotos papildomos sąsajos. Nedirbantis ir nesimokantis jaunimas, kuriam būdinga prastesnė fizinė ir psichinė sveikata, turi skurdesnį laisvalaikį, yra mažiau pilietiškai aktyvus, pasižymi neigiamu požiūriu į pilietines veiklas, yra labiau linkęs vartoti alkoholį ir daugiau laiko praleisti internete bei turi prastesnius santykius su šeimos nariais.

11 lentelė. Fizinės ir psichinės sveikatos rodiklio sąsajos skirtingose jaunimo grupėse

Geresnė fizinė ir psichinė sveikata susijusi su	Mokiniai	Studentai	Dirbantieji	Nedirbantys ir nesimokantys
Laisvalaikio formų įvairovė	+	+	+	+
Geresniais santykiais su draugais	+			
Mažiau žalingų įpročių (alkoholio vartojimas, rūkymas)	+	+	+	+
Mažiau laiko praleidžia internete	+	+	+	+
Labiau patenkinti studijomis		+		
Labiau patenkinti darbu		+		
Daugiau draugų		+	+	
Geriau įveikia sunkumus darbe			+	
Labiau pilietiškai (pilietinis aktyvumas, savanorystė)			+	+
Pozityvesnis požiūris į pilietines veiklas			+	+
Sulaukia daugiau socialinio palaikymo iš šeimos narių				+

Suaugusių šeimos narių socialinis palaikymas

Siekiant įvertinti šeimos narių socialinį palaikymą, buvo skaičiuojamas šeimos narių socialinio palaikymo rodiklis, kuris susidėjo iš 7 indikatorių. Šeimos socialinio palaikymo rodiklis 2020 m. buvo sumažėjęs, o 2023 m. vėl pakilo, bet vis dar buvo žemesnis lyginant su 2010-2011 m. duomenimis. Šeimos socialinio palaikymo rodiklio reikšmių pasiskirstymai skirtingose jaunimo grupėse 2023 m. pateikti 27 paveiksle.

27 pav. Šeimos narių socialinio palaikymo rodiklio reikšmių pasiskirstymai mokinių (n = 462), nedirbančiųjų ir nesimokančiųjų (n = 237), studentų (n = 333) ir dirbančio jaunimo (n = 549) grupėse

Žvelgdami į 27 paveikslą, matome, kad jaunimo grupės skiriasi pagal šeimos narių socialinį palaikymą. Didžiausią šeimos narių socialinį palaikymą gauna mokiniai, o mažiausią – nedirbantis, nesimokantis jaunimas, tuo tarpu dirbantieji ir studentai yra per vidurį.

2020 m. tyrimas parodė, kad daugiau šeimos socialinio palaikymo sulaukiantys mokiniai pasižymėjo geresniais santykiais su draugais, jiems geriau sekėsi mokykloje, turėjo įvairesnį laisvalaikį, buvo pilietiškai ir politiškai aktyvesni. 2023 m. tyrimas atskleidė, kad didesnio šeimos palaikymo sulaukia labiau pilietiškai aktyvūs, įvairesniais būdais leidžiantys laisvalaikį mokiniai.

Nedirbančio ir nesimokančio jaunimo grupėje 2020 m. jaunimo problematikos tyrimas rodė, kad daugiau socialinio palaikymo iš šeimos narių gavo tie jaunuoliai, kurie pasižymėjo įvairesniu laisvalaikiu, buvo politiškai aktyvesni, teigiamai vertino politiką, mažiau vartojo alkoholio, pasižymėjo geresne fizine ir psichine sveikata. 2023 m. tyrimas išryškino labai panašias tendencijas - daugiau socialinio palaikymo sulaukiančio nedirbančio ir nesimokančio jaunimo įvairesnis laisvalaikis, geresni santykiai su draugais, didesnis dalyvavimas pilietinėje veikloje, geresnė psichinė ir fizinė sveikata ir mažiau problemų su alkoholiu.

Dirbančiųjų grupėje socialinis šeimos palaikymas siejasi su laisvalaikio įvairove ir didesniu darbo stažu.

Studentų grupėje daugiau socialinio palaikymo gauna tie studentai, kurių laisvalaikis įvairesnis ir jie pilietiškai aktyvesni.

12 lentelė. Šeimos narių socialinio palaikymo rodiklio sąsajos skirtingose jaunimo grupėse

Daugiau šeimos narių socialinio palaikymo sulaukiantys	Mokiniai	Studentai	Dirbantieji	Nedirbantys ir nesimokantys
Laisvalaikio formų įvairove	+	+	+	+
Geresniais santykiais su draugais				+
Mažiau žalingų įpročių (alkoholio vartojimas, rūkymas)				+
Didesnis darbo stažas			+	
Geresnė fizinė ir psichinė sveikata				+
Labiau pilietiškai (pilietinis aktyvumas, savanorystė)	+	+		+

IŠVADOS

Fizinė ir psichinė sveikata susijusi su daugiausia rodiklių. Labiausiai ji yra susijusi su laisvalaikio formų įvairove, žalingais įpročiais ir internete praleidžiamu laiku, kuo mažesnės šių rodiklių reikšmės, tuo blogesnė fizinė ir psichinė sveikata visose jaunimo grupėse. Geresne fizine ir psichologine savijauta pasižymi daugiau draugų turintys studentai ir dirbantieji, geresnius santykius su draugais turintys mokiniai. Geresne fizine ir psichine sveikata pasižymintys nedirbantys ir nesimokantys jaunuoliai įvairiau leidžia laisvalaikį, yra labiau pilietiškai aktyvūs, pasižymi pozityvesniu požiūriu į pilietines veiklas, yra mažiau linkę vartoti alkoholį ir mažiau laiko praleisti internete bei turi geresnius santykius su šeimos nariais.

Daugiau suaugusių šeimos narių socialinio palaikymo sulaukiantys pasižymi didesne laisvalaikio formų įvairove ir yra pilietiškai aktyvesni, išskyrus dirbančiųjų grupę. Šeimos narių socialinis palaikymas veikia kaip apsauginis veiksnys nedirbantiems ir nesimokantiems jaunuoliams, nes tik šioje grupėje jis mažina alkoholio vartojimo tikimybę ir gerina fizinę ir psichinę sveikatą.

REKOMENDACIJOS

Rūpintis jaunimo fizine ir psichine sveikata.

Didinti psichologinių konsultacijų, psichoterapijos jauniems žmonėms prieinamumą, skiriant joms finansavimą teikti jas nemokamai arba dalinai mokamai (dalį moka jaunuolis arba jo tėvai, o kitą dalį dengti biudžeto lėšomis).

Plėtoti darbo su jaunimu formas bei tankinti darbo su jaunimu paslaugų tinklą.

Literatūra:

- Abi-Jaoude, E., Naylor, K. T., ir Pignatiello, A. (2020). Smartphones, social media use and youth mental health. *Cmaj*, 192(6), E136-E141.
- Alūzaitė, A. (2015). Asmenų, lankančių sveikatinimo klubus, fizinio aktyvumo įtaka psichinei sveikatai (Doctoral dissertation, Šiaulių universitetas).
- Augutytė, R., Augutienė, R., Gužauskaitė, R., Šumskienė, E. (2020). Paslaugų poreikis socialiai pažeidžiamiesiems, niekur nedirbantiems ir nesimokantiems ar turintiems riziką tokiais tapti jaunuoliams: sociologinio tyrimo ataskaita. Vilnius.
- Bagdžiūnienė, D., & Okunevičiūtė-Neveauskienė, L. (2001). Jaunimo nedarbo problemos socialiniai ir psichologiniai aspektai. *Tiltai*, (4), 61-69.
- Barr, N. (2004). *Economics of the Welfare State*. Oxford University Press.
- Bauman., Z. (2007). *Likvidi meilė apie žmonių ryšių trapumą*. Vilnius: Apostrofa.
- Berntson, E., Näswall, K., & Sverke, M. (2010). The moderating role of employability in the association between job insecurity and exit, voice, loyalty and neglect. *Economic and Industrial Democracy*, 31(2), 215-230.
- Gečienė, I., Buzaitytė-Kašalynienė, J., Švedaitė-Sakalauskė, B., Stakėnaitė, D., Čiupailaitė, D. (2007). *Socialiai pažeidžiamo jaunimo integracijos į darbo rinką prielaidos Lietuvoje* [kolektyvinė monografija], Vilnius: Viešosios politikos ir vadybos institutas.
- Hirschman, A. O. (1970). *Exit, voice, and loyalty: Responses to decline in firms, organizations, and states* (Vol. 25). Harvard university press.
- Norkienė, S., Basistytė, I., & Norkutė-Macijauskė, U. (2018). Jaunimo fizinis aktyvumas kaip rizikingos elgsenos prevencija. *Sveikatos mokslai*, 28(7), 58-62.
- Loikienė, O., & Pileckaitė-Markovienė, M. (2013). Aukštųjų mokyklų dėstytojų ir bendrojo ugdymo mokyklų mokytojų darbe patiriamo streso įveikos stiliai. *Pedagogika*, 2013, t. 109, nr. 2, p. 78-85.
- Pilipavičius, V. (2014). Jaunimo verslumo veiklinimas: profesinologinės įžvalgos. *Vadybos mokslas ir studijos-kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai*, 36(1), 116-124.
- Pruskus, V. (2014). Jaunimo dalyvavimo savanoriškoje veikloje įtaka socializacijai ir kompetencijų ugdymuisi. *Santalka: filologija, edukologija*, 22(1), 74-81.
- Rudžinskienė, R. (2013). Jaunų ilgalaikių bedarbių integracijos į darbo rinką ypatumai. *STEPP: socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, (7), 24-37.
- Slabadienė, M., Gadeikytė, I., & Steiblienė, V. (2021). Probleminio interneto naudojimo sąsajos su bendraisiais sveikatos simptomais ir žalingu alkoholio vartojimu tarp kasdienio interneto naudotojų. *Medicinos mokslai. Medical sciences. Kėdainiai: VšĮ "Lietuvos sveikatos mokslinių tyrimų centras"*, 2021, vol. 9, no. 2, Mar 30.
- Norkus, Z. (2008). Kokia demokratija, koks kapitalizmas. *Pokomunistinė transformacija Lietuvoje lyginamosios istorinės sociologijos požiūriu*, 483-561.
- Rupšienė, L., Saveljeva, R., Šutinienė, I. (2020). ESPAD – 2019. Alkoholio ir kitų psichotropinių medžiagų vartojimas Lietuvoje. Tyrimo ataskaita. Prieiga per internetą: < <https://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/ESPAD%202019%20tyrimo%20ataskaita%20LT.pdf> >
- Šaknys, Ž. (2021). Draugų laisvalaikis Vilniaus apskrityje: kaimas, miestas ir didmiestis. *Res Humanitariae*, 28, 43-58.
- Šorytė, D., & Pajarskienė, B. (2014). Darbuotojų gerovė ir ją skatinantys psichosocialinės darbo aplinkos veiksniai. *Visuomenės sveikata*, No. 8, pp. 9- 19.
- Švedaitė-Sakalauskė, B., Eidukevičiūtė, D. (2015). Socialinis darbas su jaunimu gatvėje–pirmoji patirtis Lietuvoje. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, (11), 37-53.
- Ustinavičiūtė, L., Katkonienė, A., & Žemaitaitytė, I. (2011). Veiksniai, susiję su sėkmingu karjeros

planavimu ir profesijos pasirinkimu paauglystėje, *Socialinis darbas*, No. 2, pp. 169-180

Valickas, G., Želviene, P., & Grakauskas, Ž. (2010). Patobulinto keturių faktorių streso įveikos klausimyno psichometriniai rodikliai. *Psichologija*, 41, 96-110.

Valickienė, R. P., Valickas, A., & Sinkievič, B. (2007). Darbuotojų ketinimo keisti darbą ir pasitenkinimo darbu sąsajos Lietuvoje. *Socialinis darbas*, 6(2), 115-123.

Visockas, E. (2006). Moksleivių fizinės saviugdos ir psichinės sveikatos sąsaja.